№ 268 ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 7

1906

ԵՐԵՍՈՒՆՉՈՐՍԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ 7 № 268

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի. առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊԵԿՈՎ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցէն. Тифлисъ, редакція «Мшакъ». Базарная ул. д. Тамамшева № 16. Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».

Տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպէկ.

Տէլէֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲԱՑՎԱԾ Է ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

„ՄՇԱԿ“

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆԱԿԱՆ ԼՐԱԳՐԻ

ԱՌԱՋԻԿԱՑ **1907** ԹՒԱԿԱՆԻ ՀԱՄԱՐ

(35-ՐԴ ՏԱՐԻ)

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳԻՆԸ. «Մշակի» տարեկան գինը 10 ռուբլի է, տան և մէկ ամսվանը նոյնպէս 10 ր., տան ամսվանը՝ 9 ր., ինն ամսվանը՝ 8 ր., 8 ամսվանը՝ 7 ր., եօթ և վեց ամսվանը՝ 6 ր., հինգ ամսվանը՝ 5 ր., չորս ամսվանը՝ 4 ր., երեք ամսվանը՝ 3 ր., երկու ամսվանը՝ 2 ր. և մի ամսվանը՝ 1 ռուբլի։

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԵԱՆ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ. Ամերիկայի բաժանորդները պէտք է վճարեն տարեկան 6 դոլար. Եւրոպայի բաժանորդները՝ 30 ֆրանկ. Պարսկաստանի բաժանորդները՝ 10 ռուբլի։

«Մշակին» գրվել կարելի է ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ. (Բաղարտայա և Բաթօնսկայա փողոցների անկիւնը)։ Ստորագրվել կարելի է միայն ամսի 1-ից։

Կայարաններն ուրիշ քաղաքներից «ՄՇԱԿԻՆ» գրվելու համար և առհասարակ նամակներ և ծրարներ ուղարկելիս, պէտք է դիմել հետեւեալ հասցէով. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ», իսկ արտասահմանից՝ TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

Յայտարարութիւններ ընդունվում են բոլոր լեզուներով։

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՔԱՂԱՔԱՑԻՆԵՐ!!

Շուտով կը հրատարակվեն ընտրողների ցուցակները Պետական Դումայի համար։ Ամեն մի անձն, ով ընտրութեան իրաւունք և ցեղ ունի, պէտք է հետաքրքրուի իմանալու համար, արդեօք մացրված է իր անունը ցուցակների մէջ և եթէ չէ մացրած, աշխատէ ուղղել տալ սխալը և մացնել տալ իր անունը, որ չը զրկվի ձայն տալու իրաւունքից պատուիրակների ընտրութեան ժամանակ։ Ցուցակների հրատարակութեան օրից 2 շաբաթ ժամանակամիջոց է տրվում յայտարարութիւն տալու համար, որ սխալն ուղղեն։ ա. օ. մ. 2—10

Կիրակի, դեկտեմբերի 10-ին, առաւօտեան ժամը 11-ին, նշանակված է արտիստական շինութեան մէջ

Հայոց Դրամատիկական Ընկերութեան

Ընդհանուր արտակարգ ժողով

Զբաղմունքների առարկաները.
1) Հանգուցեալ դերասան Պետրոսեանի ընտանիքն ապահովելու խնդիր.
2) Դրամատիկական ակումբի մասին զեկուցում.
3) Հայկական թատրոնի պատմութիւն կազմելու խնդիր.
4) Դերասան Թուրեանին մահարձան կանգնելու խնդիր.
5) Հալաբարի թատրոնում ներկայացումները շարունակելու կամ վերջացնելու խնդիր.
6) Դրամատիկական ընկերութեան ֆինանսական դրութեան հարց.

(2. 7. 10.) առ. 2—3

Թիֆլիսի Արտիստիկական Ընկերութեան զանգվածում

դեկտեմբերի 10-ին կը կայանայ

ՀԱՄԵՐԳ

Յօգուտ Հայուհեաց Բարեգործական Ընկերութեան

Կը մասնակցեն՝ տ. տ. Մ. Սվէտաղէ, Ղորդանեան, Սիրանոյշ, Ն. Սապարովա-Շերբուեվա, պ.պ. Բիլդրէյէն, Զ. Կօզան, Ս. Քափանակեան, Ուշուրաձէ և Բ. Շերբուեվ։

Կը լինի վիճակախաղ և եւրօպական պարեր

Մուտքի տոմսակն արժէ 2 ր. 20 կոպէկ

Ուսանողները վճարում են 50 կոպէկ

Տոմսակները նախօրօք կարելի է ստանալ ընկերութեան արհեստանոցում մինչև ցերեկվայ ժամը 3-ը. Դանօվսկայա № 19-ը։

2—3

ՄԱՍՆԱԳԷՏ ԶԻՆԻՈՐԱԿԱՆ ԲԺԻՇԿՆԵՐԻ

ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԵՐԹԵՒԵԿ ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

Մեծ-Վանքի փողոց, № 5, ոչ հեռու Ալեքսանդրեան այգուց.

Վճարն է խորհրդի համար 50 կոպ.

Հեռախօս № 481.

Ընդունելութիւնը առ. ժ. 11—5 ժ. եր.

Բժ. Տ. Ի. ԲՈՒԴԷՆՈՎ.—Ներքին հիւ. հինգշ., կիր. 3—4 ժամ.
Բժ. Ֆ. Վ. ԶՈՒՌՆՕՎԱԿԻ.—Վիրաբուժ. հի. երկ., ուրբ. 2—3 ժ.
Բժ. Մ. Ի. ԵԱՆԶԷՎԱԿԻ.—Ականջի, քթի և բերանի, չորեքշ., ուրբ., կիր. 2—3 ժ.
Բժ. Վ. Վ. ՎՆՈՒԿՈՎ.—Վիրաբուժ., միզասեռ. երկ., հինգ., շաբ. և կիր. 2—3 ժ.
Բժ. Ն. Մ. ԱՍՊԻՏՈՎ.—Քթի, բերանի և ականջի, երկուշաբ. և շաբ. 1—2 ժ., հինգ., կիր., 12—1 ժ.
Բժ. Վ. Գ. ԲՈՅՕՎՍԿԻ.—Ներքին հիւանդով ամենայն օր 4—5 ժ.
Բժ. Ա. Ն. ՏԵՏՐԱՁԷ.—Կաշուի, վեներական, ամենայն օր 1—2 ժ.
Բժ. Պ. Ի. ԻՆԱԵՎ.—Ներքին, 1—2 ժ. երեքշ., չորեքշ., շաբ., կիրակի, կանացի երկուշաբթի, հինգշ., 1—2 ժ., ուրբ. 12—1 ժ.
Բժ. Ա. Ա. ՄՈՆՍԷ.—Ներքին, երեխ. երեքշ., հինգշ. շաբ. 4—5 ժ.
Բժ. Ա. Տ. ԲՈԶՄԱԻՍԿԻ.—Երեխ., չորեքշ., շաբ. 11—12 ժ. երկ., ուրբ. 1—2 ժ.
Բժ. Ն. Ի. ՆԵՌՈՒՑՄԻՆ.—Ականջի, երկ., երեքշ., չորս., ուրբ.. շաբ., 11—12 ժ.
Բժ. Ա. Ա. ՆՈՎԻՑԿԻ.—Կանանց, երեխ., չորս., կիր. 12—1 ժ., երեքշ., ուրբ. 1—2 ժ.
Բժ. Զ. Ֆ. ՆԵՎԶՈՐՈՎ.—Ատամի հիւ. 11—1 ժ. ամենայն օր.
Բժ. Կ. Մ. ՊԻՎԱՐՍԿԻ
Բժ. Կ. Ի. ԶՈՒՌՆՕՎՍԿԻ } Կլինիքական անալիզ
Բժ. Գ. Իւ. ՕՆՕՇԿՈ.—Բժշկ. գիմն. մասաժ, եղէքտր. 4—6 ժամ.

Մ. Ե. ԳՕՐՕԳՅՕՎԱ.—Մասաժ. 11—4. ժ.
Ս. ԵԱ. ՊԱՒԼՕՎԿԻ.—Վիրաբ. 12—1 ժ. ամենայն օր, կիրակի օրը 4—5 ժ.
Վ. Ի. ԻՆՍԵԿ.—Ներքին, 11—1 ժ. երկ., երեք., չորեք., ուրբ., կամանց 1—2 ժ. հինգշ., շաբաթ., կիրակի։

Բժշկական խորհուրդները, մասաժ, սրսկել, անդամահատել, անալիզի ենթարկել, հիպնոզել, ատամների և ծառաների քննելը—ըստ համաձայնութեան։

առ՝ (ա. օ.) 18—144

ՀԱՒԱԼԱԲԱՐԻ ԹԱՏՐՕՆ

Շաբաթ, դեկտեմբերի 9-ին

Հ. Սանթուրեանը

Մի խումբ երիտասարդների խնդիրքով կը ներկայացնէ

I

Բաղդասար Աղբար

կօմ. 3 գործ. հեղ. Պարոնեանի

II

ՍՕՆԱՅԻ ՆՇԱՆԴՐԷՔԸ

Պ Ա Ր Ե Ր Ո Վ

զօդ. 1 գործ. հեղ. Եսայեանի

Բարեհաճ մասնակցութեամբ դերասանների և Հալաբարի թատերասիրաց նորակազմ խմբի

Սկիզբն է երեկոյեան ժամը 8-ին

Տեղերի գները 2 ր. 10 կ., մինչև 20 կոպ.։

(հ. ու. շ.) 1—3

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Մինչև յունվարի 12-ը. Վերջին տեղեկութիւններ. Պետական Դումայի ընտրութիւնների շուրջը. Դպրոցներում. Մամուլ. Մաքեր և փաստեր. Դրադարան-ընթերցարան Գօրիում. Մենք անտարբեր ենք. Ներկայացուցչական ժողով. Էջմիածնում կատարված դէպքերի առթիւ. Ժամանակից բարքերից. Տեղեկութիւններ գաւառից. Նամակ Նոր-Բայազէտից. Արարական ապստամբութեան շուրջը. Նամակներ խմբագրութեան. Ներքին լուրեր.—ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ—ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ.

ՄԻՆՉԵՒ ՅՈՒՆՎԱՐԻ 12-Ը

I

«Մշակի» երեկվայ համարում մենք զետեղեցինք պաշտօնական մի հեռագիր Պետական Դումայի ընտրութիւնների մասին։

Այդ ընտրութիւնները տեղի կունենան յունվարի 12-ից յետոյ, իսկ մինչև այդ ժամանակը պէտք է պատրաստ լինեն բոլոր անհրաժեշտ ցուցակները և կատարված լինեն նախնական գործողութիւնները։

Ներքին գործերի մինիստրը այդ հեռագրով լուծվում է և այն հարցը, որ մի քանի շաբաթ է ինչ խօսակցութեան առարկայ է հասարակութեան մէջ Պետական Դումայի ընտրութիւնների յետաձգման մասին։

Ընտրութիւնները չեն յետաձգվում։ Պատուիրակները պէտք է դիմեն ընտրութիւններին յունվարի 12-ից սկսած և վերջացած լինեն պատուիրակների ընտրութիւնները մինչև փետրվարի 5-ը, իսկ այնուհետև պէտք է տեղի ունենան պատուիրակների համագումարները Պետական Դումայի անդամներ ընտրելու համար։

Այս են ասում հեռագրական տեղեկութիւնները։

II

Ներքին գործերի մինիստրը չէ յիշատակում Կովկասը և Լեհաստանը, բայց պէտք է ենթադրել, որ այդ երկու երկիրներում էլ ընտրութիւնները տեղի կունենան նոյն ժամանակամիջոցներում, որոնք սահմանված են ամբողջ Ռուսաստանի համար։

Կովկասի համար յատուկ ծանուցումներ կանվեն անշուշտ Կովկասեան Փոխարքայի կողմից ամենակարճ միջոցում։ Կովկասեան ընտրողական ցուցակների կազմվելը աւելի վատ և աւելի դանդաղ չէ գնում, քան Ռուսաստանի միւս մասերում։ Կովկասը այդ կողմից բացառութիւն չէ կազմում։ Ուստի և ընտրութիւնները, երևի, չեն ուշանայ մեզանում և մենք ականատես չենք լինի այն անպատեհութեան, որ տեղի ունեցաւ անցեալ տարի, երբ կովկասեան ընտրութիւները շատ ուշ հասան Պետերբուրգ և մի քանիսը այցելեցին միայն մի քանի նիստ։

Այս տարվայ ընտրողական գործերը ձևական տեսակէտով համեմատաբար աւելի լաւ դրութեան մէջ են, որովհետև անցեալ տարվայ փորձը որոշ ցուցումներ է տալիս ներկայի համար և հարթել է ճանապարհը մի որոշ ատիճանով։

III

Ուրեմն մեր առաջ աւելի քան մի ամիս ժամանակ կայ գործելու ընտրութիւնների համար։

Անկասկած՝ մենք այժմ զգալի կերպով չենք կարող ազդել ընտրողների ցուցակների լրացման վրա, որովհետև անցել է այն ժամանակամիջոցը, որ տրված էր ընտրողական իրաւունքների մասին յայտարարութիւններ անելու համար։ Բայց ամենաւոր լրացումներ կարելի է անել, եթէ ցուցակների մէջ սպրդել են սխալներ և բաց են թողված անուններ, որոնք անպատճառ պէտք է մուծված լինէին ցուցակների մէջ, օրինակ, եթէ ընակարանային հարկ տվողնե,ի ցուցակի մէջ տեղի են ունեցել ակներև սխալներ։

Իսկ այնուհետև ապագայ ընտրողների ամենամեծ և եռանդուն աշխատանքը պէտք է կենտրոնացած լինի քաղաքական համախմբումների գործունէութեան զարգացման և ընտրեալների ցուցակներ կազմելու գործողութեան վրա։

Կուսակցութիւնների պայքարը կը դառնայ հասարակութեան հետաքրքրութեան գլխաւոր առարկան։

IՎ

Քաղաքական կուսակցութիւնների պայքարը առաջ կը բերէ ծրագրերի և քաղաքական դաւանանքների մի շարք քննութիւններ։

Մեր հասարակութիւնը պէտք է զբաղվէ այդ քննութիւններով։ Եւ դա է քաղաքական կեանքի թէ առանձնայատկութիւններից և թէ արժանիքներից մէկը։

Ժողովուրդը, ուղղորդելով Պետական Դումա իր պատգամաւորներին, իր առաջ ունի երկու նկատում։ Մի կողմից նա ցանկանում է, որ իր պատգամաւորը պատկանէ այն դաւանանքին, որ կարող է բաւարարութիւն տալ կենսական մի շարք խոշոր խնդիրների լուծման, իսկ միւս կողմից, որ պատգամաւորը պատրաստ և վստահելի անձ լինի, որպէսզի կարողանայ հարազատ ներկայացուցիչը լինել իր ընտրողների և արտայայտող երկրի շահերի։

Քաղաքական պայքարը պահանջում է ձեզնից գիտակցական գործունէութիւն և դրդում է ձեզ բռնել որոշ դիրքեր հրապարակի վրա դրած պետական խնդիրների վերաբերութեամբ։ Պատասխանեցէք։

Ա. Քալանթար

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թէհրան, 4 հոկտեմբերի.

Տեղս ժամանեց գահաժառանգը և անմիջապէս երկար տեսակցութիւն ունեցաւ հօր հետ, որի պատճառով և իշաւ։ Ազգաբնակութիւնը ընդունեց նրան ցնծութեամբ։

(«Հեռ. Գործ.»)

Բաթում, 5 դեկտեմբերի

Երբ Փոխարքան այցելեց տեղիս հայոց եկեղեցին, երէցփոխ Դանիէլեանը, մատուցելով աղ ու հաց, արտասանեց հետեւեալ ճառը.«Ձերդ Պայծառափայլութիւն. հայոց եկեղեցու ծխականների կողմից բախտ ունեմ ողջունել Ձերդ Պայծառափայլութեանը, որպէս Կովկասի բարձրագոյն իշխանութեան ամենաարժանաւոր և արդարադատ ներկայացուցչի, որը իր բարձր միջամտութեամբ վերականգնեց հայ եկեղեցու անարդարացի ոտնահարված իրաւունքները։ Բարեհաճեցէք աղ ու հաց ընդունել ռուսաց մեծ ընտանիքի կրտսեր որդիներից։ Բարի լինի Ձեր գալուստը»։

Դրիգորեան

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱՅԻ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ

—Քաղաքային դումայի ընտրութիւնների համար կանոններ մշակող յատուկ գործավոր մարմինը շտապով վերջացնում է իր աշխատանքները, որոնց արդիւնքը մտադիր են յայտարարել դեկտեմբերի 1-ին։ Կանոնադրութեան ընագիրը արմատական կերպով փոփոխութեան է ենթարկվել կառավարիչ սենատէական բացատրութեան շնորհիւ։ («Страна»)

—Պետական Դումայի ընտրութիւնները ղեկավարող քաղաքային գլխաւոնակը վերջացրել է գիւղացիների և ֆաբրիկների բանւորական ցուցակների հաշուելը։ Տեղեկութիւններ տուել են 27,000 բանւորների մասին. այդ թուից մօտ 6,000 հոգի մացրված են Պետերբուրգի քաղաքացիների ընտրողական ցուցակի մէջ (ընակարանային ցենզով), և այժմ նրանք պէտք է դուրս հանվեն ցուցակներից։

—Դեկտեմբերի 1-ին տեղի է ունենալու կառավարիչ սենատի առաջին դեպարտամենտի նիստը՝ քննելու ընտրողական օրէնքների մէջ նոր սահմանափակումներ մտցնելու հարցը, որոնք առաջարկված են ներքին գործերի մինիստրի կողմից։ («Р. В.»)

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒՄ

Զինուորական բժշկական ճեմարանի պրոֆեսսորների կոնֆերենցիայում, նոյեմբերի 26-ին, ի միջի այլոց, հարց է յարուցվել աւագների խորհուրդը օրինականացնելու մասին, իբրև ճեմարանի ուսանողութեան ներկայացուցիչ մարմին։ Պրոֆեսսորների մեծամասը կողմնակից է այդ հարցի դրական լուծմանը, և որը, հաւանական է, այդպիսի լուծումն էլ կը ստանայ։ Նոյեմբերի 27-ին ճեմարանի կառավարիչը զեկուցել է զինուորական մինիստրին կոնֆերենցիայի խորհրդակցութեան հետևանքի, նոյնպէս և սեղանատան բացման մասին։ Կարծում են, որ վերջինս մօտ օրերս կը բացվի։ Զը նայելով զինուորական բժշկական ճեմարանի վարչութեան կողմից ձեռք առնված միջոցներին, ուսանողական աւագների խորհրդի ընտրութիւները բայց և այնպէս կայացան։ Ընտրված են 14 աւագներ, 6 սօցիալ-դեմօկրատ, 4 սօցիալ-յեղափոխական և 4 սահմանադիր-ռամկավարներ։ Ճեմարանի 800 ուսանողներից ընտրութիւններին մասնակցել են 500 հոգի։ Ակադեմիստները և անկուսակցականները ձեռնպահ են մնացել։

—Նոյեմբերի 22-ի գիշերը, ժամուրա-պէս ժամի 3-ին, խուզակութեան ենթարկվեց Կազանի համալսարանը։

Այն ժամանակ, երբ ոստիկանների ժողովում ուսանողական պարահանդէս էր տեղի ունենում, համալսարանական բակն է մտնում ոստիկանապետ Վասիլիէվը, առաջին մասի պրիստաւի ու մի քանի օկօլօդօչնիների հետ, 4—5 գօրոդօվօյների ուղեկցութեամբ։

Ոստիկանապետը նախ մտնում է բէկաորի ընակարանը և բացատրում իր գիշերային այցելութեան նպատակը, որից յետոյ բէկաորը, ոստիկանապետը և պրիստաւը, «Raз. Веч.» լրագրի ասելով, մտնում են համալսարանի նոր շինութիւնը, դրան առաջ թողնելով գօրոդօվօյներին և օկօլոդօչնիներին։

Խուզարկութիւնը կատարում են միայն 9-րդ լսարանում, որը գտնվում է ընակարանի առաջին յարկում և, բէկաորի կարգադրութեամբ, յատկացված է ուսանողական խորհրդին իբրև դրասենեակ։ Կազանի նահանգապետը դեռ մի շաբաթ առաջ պաշտօնապէս հարցրել է բէկաորին, թէ ինչ կայ այդ լսարանում և ինչու համար է նա շարունակ փակված պահվում։

Խուզարկութիւնը եղել է կարճատև։ Ոստիկանապետը ուշադրութեամբ աչքի անցնելով խորհրդի արխիվում գտնվող աւագների խորհրդի բոլոր թղթերն ու գրութիւնները՝ վերցրել է նրանց և գեկտոփիլը ու տարել իր հետ։

Խուզարկութիւնը կապ ունի աւագների խորհրդի անդամներից մէկի կալանաւորութեան հետ, որ կատարվել է նոյեմբերի 20-ին, որին խուզարկելիս ի միջի այլոց գտել են այդ լսարանի բանալիները։ («Страна»)

—Խարկովից «Р. В.» լրագրին հաղորդում են, որ նոյեմբերի 23-ին նահանգական դատարանում առանց երդուեալների մասնակցութեան քննվել է Խարկովի սեխնօլօգիական ինստիտուտի մի խումբ ուսանողների գործը, որոնք մեղադրվում էին նրա համար, որ ընդունել են 1906 թւի հոկտ. 23-ի ուսանողական ընդհանուր ժողովի վճիռը՝ ինստիտուտի պրոֆեսսոր Ալբիցկու դէմ բօյկոտ անելու մասին։ Կենտրօնական մարմնի հոկտեմբերի 24-ի նիստում որոշել էին իրագործել այդ բօյկոտը։

Այդ վերջին որոշումը իրագործելու նպատակով էլ մի խումբ ուսանողներ մտնում են կոնֆերենցիայի դահլիճը և պահանջում հեռացնել պրոֆ. Ալբիցկուն։ Ու դադրեցնել մասնաժողովի զբաղմունքները։ Այդպիսով նրանք տրել են մասնաժողովի անդամներին և ինստիտուտի դիրեկտոր պրոֆ. Մուխաչէվին հրաժարվել իրանց ծառայութեան պարտականութիւնները կատարելուց և հեռանալ։

Գործի քննութիւնից պարզվել է, որ պրոֆ. Ալբիցկին մտել է ռուս ժողովրդի ժողովարանի ակտիվ անդամների շարքերը, և դա էլ պատճառ է եղել ուսանողութեան ընդհանուր ժողովին սեպտեմբերի 28-ին մի այսպիսի բանաձև ընդունելու նրա վերաբերմամբ. «Գնահատութեան չառնելով պրոֆ. Ալբիցկու գիտական արժանաւորութիւնները և, հետևապէս, ոչինչ չունենալով ուսումնարանական մարմնի կօմպետենցիայի դէմ, մենք անթոյլատրելի ենք համարում բարձրագոյն դպրոցում մի այնպիսի պրոֆեսսորի ներկայութիւնը, որ պատկանում է մարդատեացների կուսակցութեան ակտիվ անդամների թւին, ինչպիսին է ռուսաց ժողովարանը, և կրկնում ենք մեր պահանջը ուսումնարանի մարմնից՝ հեռացնել ինստիտուտից պրոֆ. Ալբիցկուն»։ Ահա այդ որոշումը պէտք է իրագործէր, պէտք է արտայայտէր կենտրօնական մարմինը, որ բաղկացած էր 15 հոգուց, որը և նոյեմբերի 23-ին նստած էր մեղադրեալների նստարանի վրա։ Վկաների հարցաքննութիւնը հաստատել է, որ նա, արդարև, պատկանում է ռուս ժողովրդի ժողովարանին, բացի դրանից պարզվել է և այն, որ պրոֆ. Ալբիցկին մասնաժողովի նիստին մասնակցելու գնալով իր հետ վերցրել է և իր երկու որդիներին, իբրև թիկնապահներ ուսանողներին բռնութիւնների դէմ պաշտպանվելու համար։ Քննութիւնը հաստատել է, որ բօյկոտը գործադրվել է միայն նրանով, որ նրա դասախօսութիւններին չէին յաճախում, որովհետև կենտրօնական մարմինը առաջարկել է ուսանողներին բռնութիւնների չը դիմել։

Դատարանին ներկայացած 13 ուսանողներից 3-ը դատապարտված են 25 բանտարկութեան, իսկ միւսները արդար են ճանաչվել։ Մեղադրեալներին, ի միջի այլոց, պաշտպանում են եղել և Կուլիկովը, Պերեվերզվը և Բուլգակովը։ Դատի ժամանակ դատարանի շինութեան շուրջը մեծ բազմութիւն էր խռնված, ոստիկանների ու պահակների թիւը կրկնապատկված էր, իսկ դատարանում զինուորներ էին կանգնեցրած։

ՄԱՄՈՒԼ

«Страна» լրագիրը, խօսելով Թուրքական «Դեմոկրատ» («Ինքնապաշպանութիւն») կուսակցութեան հրատարակած այն պրօկլամացիայի մասին, որով յայտարարվել էր, թէ Գանձակի նախկին ժամանակաւոր գեներալ-նահանգապետ Գիւլչչապօվի դէմ կատարված մահափորձը ինքն է կատարել, նրա գործողութիւնների համար, իր կողմից հետևեալ խորհրդածութիւններն է անում.

Ինչի՞ մէջ են կայացել գեներալ Գիւլչչապօվի գործողութիւնները։

Նշանակվելով մայիսին գեներալ-նահանգապետ, Գիւլչչապօվը առաջին ժամանակ ընկվեց Շուշի քաղաքի թուրքական մամասում։ Սակայն նա շուտով համոզվեց, որ յարձակումների նախաձեռնողները և թշնամութիւն վերսկսողները հանդիսանում են գլխաւորապէս միայն թուրքերը։ Այդ ստիպեց գեներալին նրանց դէմ պատժողական միջոցների դիմել և այդ միջոցները գործադրել նաև Գանձակի նահանգում, ուր գործում էին թուրքական բազմաթիւ ասազական հրոսակախմբեր։

Այն ժամանակ գեներալ Գիւլչչապօվի դէմ կանգնեց ամբողջ թուրքական լոյալ բուրժուազիան։ Այս վերջինի հետ իր նախկին գործողութիւններով կապված կովկասեան ադմինիստրացիան չէր կարող ուշադրութիւն չը դարձնել գեներալ Գիւլչչապօվի դէմ եղած արշաւանքի վրա, որը, ճշգիւ կատարելով պատժողական հրամանները, ազգաբնակութիւնը անդորրացնելու նպատակով ուղղեց իր գործունէութիւնը խռովութիւնների իսկական յանցաւորների դէմ, ի նկատի չառնելով որ այդ յանցաւորները խօսքով միշտ վկայել են կառավարութեան առաջ իրանց անձնուրիրութիւնը և պատրաստակամութիւնը՝ աջակցել նրան կուսակցութեան հայերի այն մասայի դէմ, որ յեղափոխականապէս է տրամադրված։

Գեն. Գիւլչչապօվին հեռացրին գեներալ նահանգապետութեան պաշտօնից և տուին նրան իր նախկին պաշտօնը։ Նրա տեղ նշանակվեց գեն. Բաուէրը, որը, ուշադրութիւն չը դարձնելով այն բանի վրա որ թուրք ժողովուրդը ամբողջովին սպառազինված է, իր պաշտօնավարութեան առաջին օրերում աքսորեց Գանձակից երեք հայ քահանաներ, գտնելով նրանց մօտ ինքնապաշպանութեան համար անհրաժեշտ զէնք։

Այդպիսով վարչութեան թուլութիւնը, պրինցիպների երերումն, անգործունէութիւնը մի ուղղութեամբ և աթառարդ խրատութիւն՝ մի ուրիշ ուղղութեամբ՝ հանդիսանում են սպառնալիք Կովկասի ապագայ անդորրութեան։

*

Սուլթանի արտայայտած այն հանճարաւոր մտքի առիթով, թէ հարկաւոր է թեթևացնել հրէաների վիճակը, որպէսզի դրանով անիշխանականութեան և յեղափոխութեան առաջն առնվի, «Der Traind» նկատում է.

«Մենք պահանջում ենք մարդկային իրաւունքներ ոչ թէ նրա համար, որ իրաւազրկութիւնը տանում է մեզ մասային յեղափոխութեան և անիշխանականութեան գիրկը, ոչ թէ նրա համար, որ լիակատար իրաւունքներ ունեցող քաղաքացիների դերում մենք օգտակար կը լինինք հայրենիքին։ Մենք պահանջում ենք մարդկային իրաւունքներ, որովհետև մենք մարդիկ ենք, որովհետև իրաւազրկի վիճակում մենք այլ ևս չենք կարող ապրել, որովհետև մենք ուզում ենք ապրել ոչ միայն ուրիշների համար, այլ և մեզ համար։

«Երկար ժամանակ մեր մինիստրները կրկնում էին, որ հրէաներին չի կարելի իրաւունքներ տալ ուղղափառ ազգաբնակութիւնը նրանց շահագործութիւնից ազատելու նպատակով, բայց Վիտտէին վիճակվեց առաջինը անել այն հանձնարարը եղբայակցութիւնը, որ հրէաները պէտք է զրկված լինեն իրաւունքներից հէնց իրանց սեփական բարեկեցութեան շահերի տեսակէտից։

«Մենք ողորմութիւն չենք ուզում այն բիւրօկրատիայից, որի կամքը՝ բռնութիւն է ու կամայականութիւնը, իսկ օրէնքները՝ ապօրինութիւն։ Մենք սատկ ենք մեր իրաւունքները ժողովրդական ներկայացուցիչների մաքուր ձեռքերից, որոնց կամքը՝ օրէնք է և արդարութիւն»։

*

Բաքւում Թուրքերէն լեզուով հրատարակվող «Իրշադ» լրագիրը գտնվում է ֆինանսական ճգնաժամի մէջ։ Ինչպէս երևում է, այդ վիճակը անհնարին է դարձնում թերթի հրատարակութիւնը, և կիրակնօրեայ համարում խմբագրութեան և նրա աշխատակիցների անունից մի կոչ է ուղղված «բոլոր մուսուլմաններին»։

Այդ կոչի մէջ ասված է, որ, մինչև ստութեան պատճառով գուցէ լրագիրը ստիպված լինի դադրեցնել իր հրատարակութիւնը։ «Մի ինչնաւոր մուսուլման մասսան լինելով ազէտ, անծայր խաւարի մէջ տալիս է լրագիրն միայն մօտ 2500 բաժանորդներ, իսկ ով ծանօթ է լրագրական գործին, նա գիտէ որ դրանով լրագիրը չի կարող գոյութիւն պահպանել, մանաւանդ մուսուլմանական։ Մինչև այժմ լրագիրը միայն վնաս էր ունենում, և հրատարակիչը ծախսել է նրա վրա 30,000 ռուբլի»։

Նոյն կոչի մէջ «Իրշադի» խմբագիրը ասում է. եթէ լրագիրը դադարում է այն պատճառով, որ ինքը գործը տանել չէ կարողանում, այն ժամանակ նա մեծ ուրախութեամբ կը զիջէ իր տեղը մի ուրիշ, աւելի համապատասխան անձի, միայն թէ լրագիրը իր գոյութիւնը պահպանէ և զեկավարվի պրօգրեսսիվ ուղղութեամբ։

Խօսելով այդ մասին «Баку» լրագրի աշխատակից Խադիմը նկատում է.

«Ես չեմ ասիլ, որ անպատճառաբեր է ու ամօթ մուսուլմանների համար, եթէ մուսուլմանական վերջին պրօգրեսսիվ լրագիրը փակվելու լինի, բայց դա ամօթաբեր է մուսուլման ինտելիգենցիայի համար։

«Մի՞թէ զուր, պ. պ. ինտելիգենտներ կամ ձեզ ինտելիգենտ համարողներ, չէ՞ք կարող աջակցութիւն ցոյց տալ լրագրին։

«Մի՞թէ միլիոնաւոր մասսայի մէջ չը կան 5000 հոգի լրագիր կարդացող ինտելիգենտներ։

«Իւրաքանչիւր մուսուլմանի պարտականութիւնն է չը թոյլ տալ, որ մեռնէ լրագիրը, որովհետև «Իրշադի» մահից յետոյ ոչ մի մարդ չի համարձակվիլ այլ ևս մուսուլմանական լրագիր հրատարակելու, և դրանից յետոյ ամօթ կը լինի ձեզ համար, մուսուլման «ինտելիգենտներ»։

*

Դեկտեմբերի 3-ին կայացած խորհրդակցութիւնը էջմիածնի դէպքերի մասին՝ սաստիկ զայրացել է «Երկրի» զեկավարներին և ոմն Վահէ, պաշտպան հանդիսանալով էջմիածնին և նրա այժմեան զեկավարներին, գտնում է, որ ոչ ոք իրաւունք չունի դատաւոր դառնալ էջմիածնի գլխին, որ դատաւոր և քննիչ կարող է լինել միայն ժողովրդական ներկայացուցչութիւնը, օրինակ՝ կենտրօնական ժողովը (իսկ դաշնակցականների ժողովը). անցողակի պ. Վահէն չէ զլանում կրկնել «երկրայիններին» յայտնի ստորաքարշ զրպարտութիւնը, թէ կենտրօնական ժողովը փակվեց ժշական-կղերական բանակի և կառավարութեան ներդաշնակ ջանքերով։ Ի վերջոյ «Երկիրը» միանգամայն աւելորդ է գտնում քննութիւնը, որովհետև 1) իբր թէ խնդիրը պարզված է անաչառ ժամուլի էջերում, մոռանալով որ հէնց այդ անաչառ մամուլը, բացի, ի հարկէ, «Երկրից», անհրաժեշտ է գտել քննութիւնը, 2) քննութեան վարոց ձեռնարկել է մի մասնաժողով, բաղկացած Լէօ, Աբեղեան և Յ. Գրիգորեան պարոններից։ Այս առարկութիւները, ի հարկէ, ոչ մի կրիտիկայի չեն դիմանում։ Թէ «Երկիրը» հէնց առաջին օրից աշխատեց թագցնել հշմարտութիւնը, արդարացնել խուժանապետներին, այդ հանրածանօթ իրողութիւն է։ Նրան, ի հարկէ, ձեռնտու չէ քննութիւնը։ Նա ժխտում է հասարակական քննութեան գաղափարը, մի բան, որ ընդունված է ամեն տեղ։ Ոչ ոք չէ կամենում դատաւորի դեր կատարել։ հարց է դրված միայն քննութիւն, անաչառ քննու-

թիւն կատարել, իմանալու համար խայտառակ դէպքի շարժառիթները և պարագաները։ Եթէ Լէօ, Արեղան, Գրիգորեան ձեռնհաս են նկատվում քննութիւն կատարելու, ինչու ամբողջ հայ մամուլի և հասարակական-ազգային հաստատութիւնների ներկայացուցիչների ժողովից ընտրված մի մասնաժողով անձնոնհաս է նկատվում այդ քննութեան համար. չէ՞ որ այդ մասնաժողովը անաչառութեան, անկողմնապահութեան աւելի մեծ զրաւականներ է ներկայացնում, քան մի որեէ անհատ։

Բայց մենք այնուհանդերձ դէմ չենք, որ պ. Լէօն էլ քննութիւն կատարէ, որովհետև մեր նպատակը—ճշմարտութիւնը պարզելն է։ Իսկ «Երկիրի» նպատակը—թաքցնելն է։ Եթէ «Երկիրը» հանկարծ մամուլի կոչումը, եթէ նա մամուլը չը դարձնէր թայֆական նեղ ձգտումների արտայայտիչ, նա առաջինը պէտք է ողջունէր հասարակական քննութեան պահանջը և ինքն ևս պէտք է մասնակցէր, ուզարկելով իր ներկայացուցչին։ Բայց նա վախենում է անաչառ քննութիւնից։

ՄՏՔԵՐ ԵՒ ՔԱՏԵՐ

LII

Երբ մի մարդ ուրիշին շիտակութիւն քարոզելու յատկութիւնն ունի, ամենից առաջ ինքը շիտակ պէտք է լինի։

Եւ ես տարված եմ այդ տարրական ճշմարտութիւնը հնչեցնել «Հոսանք» թերթի «Արիմիէդ» անունով յօդուածագրին (№ 10) և ասել շիտակութիւն էք քարոզում, բայց դուք շիտակ չէք, դուք այնպիսի մտքեր էք վերագրում ինձ, որ ես չեմ ունեցել, այնպիսի խօսքեր էք դնում իմ բերանում, որ ես չեմ արտասանել։ Ես ոչ մի տեղ և երբէք այն միտքը չեմ արտայայտել, թէ «հայ ինտելիգենցիան պարտաւոր է անպատճառ պաշտպանել, գօրավիգ հանդիսանալ ու ամուր պահպանել հայ ժողովրդի մէջ տիրացուական ոգին...»։ Դա, դուցէ, ձեր սխալ եզրակացութիւնն է, բայց ձեր եզրակացութիւնը համոզեցուցիչ չէ, որովհետև հայ ժողովուրդը շատ լաւ գիտէ իր երկարամեայ փորձով, վերջին 34-ամեայ պատմութիւնը, որ ամբողջ հայ գրականութեան և մամուլի մէջ «Մշակը» կղերականութեան և տիրացուական ոգու ամենամունդ հաւատոյն է եղել և աշխատել է արմատախիլ անել այդ ոգին հայ ժողովրդի սրտից։

Իմ նախորդ յօդուածի ամբողջ միտքն այն է եղել, որ այլ է կղերականութիւնը, այլ է եկեղեցին, այն ևս հայոց եկեղեցու պէս մի ժողովրդական և դեմոկրատական եկեղեցի, որ վաղամայ է քարոզել եկեղեցին ընդելու գաղափարը, որովհետև եթէ նա դեռ չէ ջնջվում մեղանից աւելի կրթված և լուսաւոր ազգերի կեանքից, ևս առաւել նա չէ կարող ջնջվել մեր կեանքից, այլ ընդհանրապէս, բարեկարգվելու, զրկվում աւելի զեմոկրատիկ ձևերի մէջ, նա կարող է օգտակար լինել ժողովրդին, ծառայել նրա շահերին թէ վաղամայ է եկեղեցին ոչնչացնելու միտքը քարոզելը, դա խոսավանց և ինքը «Հոսանքը» իր № 8-ի առաջնորդող յօդուածի մէջ, ուր ասված է. «Մենք կողմնակից չենք եկեղեցին ոչնչացնելու կարծիքին. մի բան չի կարելի ոչնչացնել, եթէ պատմութեան օրենքով ընթացքի կողմից նրան վիճակված չէ կորչելու։ Ուրեմն «Հոսանքը» գտնում է, որ դեռ չէ կարելի տալ եկեղեցին ոչնչացնելու լոզունգը։ Ճիշտ է, նա համարում է եկեղեցին բուրժուական հասարակութեան անհրաժեշտ տարր, և հետևաբար, գտնում է որ նա կարող է անհետանալ միայն այդ հասարակութեան հետ, բայց մենք այլ կարծիքի ենք. մենք գտնում ենք, որ եկեղեցին մի բնական տարր է ամբողջ ժողովրդի համար, որ նա չը պէտք է ամենեին ծառայի բուրժուազիայի շահերին, ինչպէս ներկայումս է. ընդհակառակը, պէտք է այնպէս վերակազմվի նրան, որ նա չ՝ ծառայէ բուրժուազիայի, այլ ամբողջ ժողովրդի, աշխատաւոր մասսայի և պրոլետարիատի շահերին։ Եւ ասացէք խնդրեմ, մթնէ այդպէս չէր քրիստոնէական եկեղեցին իր գոյութեան ն խնամի ֆազիսում. մթնէ եթէ իրագործվէին քրիստոնէական ուսման էութիւնը, նրա իդէալները—հաւասարութիւն ամենքի, ջնջումն դասակարգերի, համայնացումն սեպհականութեան, բոլոր մարդկանց եղբայրութիւն և սէր—մթնէ այդ իդէալները պակաս են սոցիալիզմի քարոզած իդէալներից։

Նորից շեշտենք մեր միտքը. մենք կարծում ենք, այո, որ այլ է կղերականութիւնը, որը մենք դատապարտել և դատապարտում ենք, այլ է եկեղեցին. մենք կարծում ենք, որ եկեղեցին կարող է առանց կղերի և կղերականութեան լինել, և հենց այդ պատճառով էլ համարում ենք Սեդրակեանի պէս եկեղեցականներին, որոնք, կղերական չը դառնալով, եղել են սպասաւորներ մի հասարակութեան, որին նրանք կամեցել են ծառայեցնել յօդուածներով և բարօրութիւն ժողովրդի։ Դուք գտնում էք, որ աբսուրդ է իմ այս միտքը, թէ եկեղեցին կարող է առանց կղերականութեան լինել, որովհետև դուք շփոթում էք «կղերականութիւն» և «հոգևորականութիւն» մտքերը։ Մենք ասում ենք. լաւ, պատրաստված, կրթված, ժողովրդասէր, իսկական քրիստոնէական հայեացքներով տոգորված հոգևորականները, օրինակ, մի Արիստակես Սեդրակեան, մի Ներսէս Աշտարակեցի, մի Ներսէս Վարժապետեան, մի Ներսէս Շնորհալի, մի Մեսրոպ, մի Մաշտոց, կարող են օգտակար լինել ժողովրդին և առհասարակ ծառայութիւններ մատուցանել նրան, մանաւանդ աշխատաւոր մասսային, պրոլետարիատին։ Դուք գտնում էք, որ այդպիսի հոգևորականներին էլ վնասակար են, որովհետև, ձեր կարծիքով, նրանք կղերական են, որովհետև եկեղեցի և կղերականութիւն անբաժան գաղափարներ են։ Դուցէ ես սխալ եմ. դուցէ հիշը դուք էք ասում, բայց ասել՝ թէ իմ քարոզածը աբսուրդ է, ձերը անտասան հշմարտութիւն—դա, ամենաքիչը, օտարի կարծիքը և համոզմունքը չը յարգելու կոյր մոլեռանդութիւն է։ Դուք ինձ ապացուցէք, որ բարեկարգված, բարեփոխված, դեմոկրատացված քրիստոնէական եկեղեցին դարձեալ կը մնայ բուրժուազիայի շահերի պաշտպան, չի ծառայի ժողովրդի, աշխատաւորների շահերին, այն ժամանակ դուցէ ես ինքս համաձայնվեմ ձեզ հետ, որ այո, եկեղեցին պէտք չէ, որ նա վնասակար հասատատութիւն է, բայց քանի որ այդ դեռ չէք ապացուցել, քանի որ ես այն զոր մի պարապմունքի. առանց նիթական շահի, կարդալը ոչ մի արժէք չունի գաւառական աչքում։ Եւ այդ է պատճառը, որ գիւղացին աւելի շատ իր 12 տ. որդուն դէպի Բագու, աշխատանքի է ուղարկում, քան զրաղոց՝ սովորելու։

—Է՞հ, մտածում է նա. դուռս պատում չի, որ շատ կրթցնեմ. քիչ կարդալուց էլ, օգուտ չը կայ. աւելի լաւ է Բագու ուղարկենք երեխին, գնա աշխատանքի ծերը բռնի։

Պարզ է, որ այս օրինակ զաւառացիները, հոգիս թէ համոզվի, որ զրագրան, ընթերցարան էլ մի օգտաւէտ բան է։ Ի՞նչ լաւ է, ասես երբ մարդ ձմեռը քուրսու տակ նստում, մի սիրուն պատմութիւն առաջը դրած կարդում, է իսկ տան խալին էլ լսում են։

Սկզբում, նա ձեզ կասէ, շատ լաւ բան է, բայց քիչ յետոյ, գլուխը շարժելով, ծը՛մ կանի ասելով՝ ոչինչ օգուտ չը կայ զատարկ բան է։

Ցաւերի տակից գլուխ բարձրացնել չէ կարողանում գիւղացին, ինչ հոգ տայ գլխին։

Այժմ Գօրիսը բանա ունի շնորհիւ պ. պ. Ա. Գէորգեանի և Մ. Փարսիեանի զրագրան ընթերցարան ունենալու։ Կառավարութիւնը թոյլ է տուել յիշեալ պարոններին զրագրան ընթերցարան բանալու և նրանք կը փորձեն, թէ մեր գաւառական քաղաքը, որ առաջին օգտվել դիտէ զրագ.-ընթերցարանից։ Եւ եթէ առաջին տարում ժողովրդի կողմից սէր, համակրանք երևայ դէպի այդ զեղեցիկ հիմարութիւնը, այդ մեծ խրախուսանք կը լինի ձեռնարկողներին, աւելի լայն և ընդարձակ ծաւալ տալու գործին։

Մի հիմարութիւն, որից օգտվել կարող են ամեն գաւառացի մարդիկ, վաճառական, զօրվակաս, ուսուցիչ, պաշտօնեաներ, քահանաներ և այլն, այդ միակ զրագ. ընթերցարանն է, իր զեղեցիկ արդիւնաւոր ազդայով։

Ողջունում ենք Գօրիսի «Մատենական զրագ.-ընթերցարան» բացումը և ցանկանում զեղեցիկ ապագա։ Յուսանք, որ մեր քաղաքացիք սեկնեան կը լինեն այդ անմեան հիմնարկութեան յարատևութեանը թե—թիկունք տալով և աւելի պայծառ ընթացք կը տան մեր պաշտելի Մատեան—անուան հետ կապած, նրա յիշատակին ընծայաբերված այս հիմարկութեան։

Աջողութիւն ենք ցանկանում։

Սաղանդարեան

ՄԵՆՔ ԱՆՏԱՐԵՐԵՐ ԵՆՔ

Անդորձ կեանքը յանցանք է։
Գեղարուեստից զուրկ աշխատալից
Իեանքը վայելչացումն է։
Գօն Բօսկին

Գեղարուեստը և քաղաքակրթութիւնը մարդկութեան պարծանքն են։ Չը կայ մի քաղաքակրթված երկիր, որ չունենայ գեղարուեստ, և չը կայ մի երկիր, որ ունենայ գեղարուեստ և չունենայ քաղաքակրթութիւն։ Բարքանչիւր ազգի մատուր զարգացումը հաւասար է իր ունեցած գեղարուեստին, այնպէս որ եթէ կամենանք գիտենալ մի որեէ ազգի մատուր զարգացումը, նրա քաղաքակրթութիւնը, ամենից առաջ պիտի ուսումնասիրէք նրա գեղարուեստը. որչափ բարձր լինի նրա գեղարուեստը, նոյնչափ բարձր կը լինի նրա մատուր զարգացումը, դա մի աքսիօմա է։ Ամեն մի կրթված եւրոպացի ամենից առաջ զվում է իր գեղարուեստը։

Բոլոր հնագարեան ազգերը ունեցել են գեղարուեստ, որ քաջալերվել է կրօնով—թագաւորներով, կեսարներով, Հոմի պապերով, մեկենասներով և այլն... Մեր հայ ազգը ունեցել է նոյնպէս գեղարուեստ, որ թէև մեծ ճոխութեան չի հասել, բայց և այնպէս մեր թագաւորները, իշխանները ու կաթողիկոսները միշտ քաջալերել են գեղարուեստը։ Նրանց քաջալերութեան արդիւնքն է, որ մնացել են մեր որը ազգին իբրև մխիթարութիւն՝ մի քանի աւերակ եկեղեցիներ իրանց գեղեցիկ նարարապետութեամբ և ձեռագիր աւետարաններ՝ իրանց մանրանկարչութեան գեղարուեստով ունենք և ս. Էջմիածին եկեղեցին, որ զարդարված էր ներսը գեղեցիկ ծաղկանկարներով և պատկերներով, իսկ այժմ նկարները պատերից ջնջված են, իսկ ծաղկանկարները քանդված, պատերը սպիտակացրած են գաճով, որ աւելի զօրանցի տպաւորութիւն է թողնում, քան եկեղեցու և այդ երևոյթին մենք միանգամայն անտարբեր ենք, ասում ենք՝ քանդվում է, թող քանդվի։

Մեր հայ ժողովուրդը զուրկ է գեղարուեստից, ուրեմն զուրկ է մատուր կեանքից. ցաւելով եմ արտասանում այս խօսքերը. դա ուրեշ չէ, այլ իրողութիւն է. նոյն ս. Էջմիածինը, որ զարերի ընթացքում պաշտել ենք մինչև այսօր, որը. կենտրոն է հանդիսացել մեր իդէալներին ու մատուր զարգացման, օրօրոց է եղել ամբողջ հայութեան, որ վերջապէս հայ ենք դեռ կոչվում ու հայերէն ենք խօսում, որի շնորհիւ Կարելի է համարձակ ասել՝ երախտապարտ ենք նրան։ Միևնոյն ժամանակ, երբ օտար զիտնականները զբաղվում են հետազօտութեամբ մեր անցեալի (պ. պ. Մառ, Մարժիկօվակի և այլն), մենք մոռանում ենք մեր անցեալը և մեր, մինչդեռ մեռացածին քանդվելու համար կարծես ուրախանում ենք, մեր հինը ատում ենք տկար ենք փոխարինել հինը նորով, ահա մեր կատարեալ անկումը, այո, կեղծ է հայերի ինքնահաւան քաղաքակրթութիւնը. լոկ հայրենասէր ձևանալու պատրուակով օգտվում են ժողովրդից, խաբեայութեամբ իրանց զլուխը պահելու համար ազգի դրամներով։ Հայրենասիրութիւնը կարծում են, մեղր է, որ եթէ շատ ասեն մեղր-մեղր, կարծում են, թէ ազգի բերանը կը քաղցրանայ։ Մեր ազգը գեղարուեստ չէ սիրում, չէ հասկանում և մինչև անդամ աւելորդ է համարում, իսկ աւելորդ է համարում այն պատճառով, որ բարեկիրթ չէ և առհասարակ թերուս է։

Մեր եռանդը սատանային է նուիրվում, այլ ոչ հրեշտակին։

Գեղարուեստը մարդուն ազնւացնում է. անազնիւ է այն մարդը, որը չէ զգանգանում բարին չարից. գեղարուեստը սիրել—կը նշանակէ սիրել գեղեցիկը, սիրել բարին. գեղեցիկը և բարին միևնոյն հասկացողութիւններն են։ այս ապացուցանում է հիանալի կերպով հեղինակաւոր Զօնսկինը. նրա բացատրութիւնները, ինձ համար կարծես աւետարանի խօսքեր լինեն իրանց ճշմարտութեամբ։ Երանի թէ նրա գրքերը թարգմանվէին հայերէն. նրա գրքերը բարոյականութեան գրքեր են։ Գեղարուեստ չը սիրելով մենք մոռանում ենք վայրենի, բարբարոս ժողովուրդներին, որոնք ն-յունպէս գեղարուեստ չունեն։ Վայ այն ազգին, որ չունի գեղարուեստ, գառն է նրա վիճակը, քանի որ չը պիտի կարողանայ մրցել իր մատուր զարգացումով մարդկութեան առաջ։ Եւ եթէ հարցնէք, թէ ինչ են կուլտուրական ազդերը մեզանից սպասում, ի հարկէ կասեմ քաղաքակրթութիւն և գեղարուեստ այլ ոչ զենք ու թերուսութիւն։

Չէ կարելի ասել, որ մեր ազգը չէ արտադրում այդ բարձր պարզևով օժանդակված մարդիկ. չէ, ընդհակառակը, կարող եմ ասել, որ շատ են մեր մէջ քանքարաւոր մարդիկ, բայց ի՞նչ օգուտ, երբ ազգը անտարբեր է դէպի գեղարուեստը. դա մի խոշոր պակասութիւն է։ Շատերը զատնում են յայտնի նկարիչներ պանդխտութեան մէջ և չեն էլ կարողանում իրանց հայրենիքին ծառայել, որովհետև ազգը նրանց չէ ընդունում և չէ գնահատում. (Այվազովսկի, Շահին, Զաքարեան և այլք). այդպիսիները դեռ լաւ է իրանց ուժով կարողանում են գնալ օտարութիւն և գոնէ օտարները նրանց գնահատում են, յաճախ նրանց հայ լինելը չիմանալով. իսկ մեծամասնութիւնը ազգասիրութիւնից չէ կարողանում տեղից շարժվել և կորչում ու անհետանում է։ Իրաւացի էր պ. Փ. Թերլիմէկիանը, որ գրել էր անցեալ օրերումս «Մը.շակ»-ում նկարիչ Տէր-Մինասեանի մահվան համար. թէ մեռաւ և ազգը չեմացաւ թէ ուներ նկարիչ մի նկարիչ, մինչև Պետերբուրգի լրագրները, երբ նա ցուցադրում էր իր պատկերները, բոլորը զոհաբերում ու միաբերան ասում էին, ահա ամենալաւ պատկերը ցուցահանդիսում. ազգը մեռնելու լուրն է ստանում սովորաբար անտարբեր։

Թիֆլիսում ունենք, բայց պետ. ուսումնարանից, որը փակվեց, նաև գեղարուեստական ընկերութիւն, որ զոյութիւն ունի աւելի քան 30 տարի, և որը պահում է մի գեղարուեստական դպրոց։ Այս դպրոցը ունի մի քանի թոշակաւոր ընդունակ աշակերտ. այդ դպրոցում ես պատիւ ունեմ ուսուցիչ լինելու և չեմ կարող անտարբեր լինել դէպի հետևեալ երևոյթը, որ աշակերտներ ենք պատրաստում, մինչև վերջին դասատուները հասնում են, բայց ընկերութիւնը ոչ մի միջոց չունի այդ խեղճերին կատարելագործվելու ուղարկել և այնպէս կորչում են շատ տաղանդներ։ օրինակ այդ ձրի թոշակաւոր աշակերտներից այժմ մի հայ երիտասարդ է՝ Նախիջևանցի Ասաքիեան անունով, որ մեծել է առանց կատարելագործվելու. կարևոր է, որ գնայ կամ արտասահման և կամ Ռուսաստանի մայրաքաղաքները կատարելագործվելու բայց միջոց ամենևին չունի։ Ո՞վ պիտի մտածէ այդպիսիների մասին, եթէ ոչ հայ երիտասարդը։

Բոլորովին այլ կերպով են վերաբերվում վրացիները դէպի իրանց տաղանդները. անցեալ տարի երկուսին ուղարկեցին նոյն ուսումնարանից՝ (Ցիմակուրիձէին և Մեսխիին) Մոսկվա. երկուսն էլ անհամեմատ թոյլ էին Ասաքիանից, բայց երկուսն էլ մրցման քննութեան մէջ յաղթում են, երեսուն քննվողներից առաջինների են ընդունվում և հաւանական է որ վերջ է վերջոյ պետական թոշակներ ևս ստանան։ Եռեղերս չը հասած 25 տարի են ստանում ամսական, թէև քիչ է, բայց ուսումը քաղցր է նրանց համար. այդ պատճառով համակերպվում են։ Մթթէ մեր ունեցած մարդիկ, մեր կրթված դասակարգը վերջի վերջոյ չը պիտի հասկանայ, որ մեզ այժմ գեղարուեստ է պէտք և մարդիկ են պէտք պատրաստվելու մեր կուլտուրական կեանքի համար։ Ցիշեցէք, թէ որչափ ուսանողներ ունէք համալսարաններում, այլ և այլ դպրոցներում թէ արտասահմանում և թէ մայրաքաղաքներում, որոնք թոշակ են ստանում ազգից մեծ մասամբ խնամութեամբ, բարեկամութեամբ. այդ դէպքում բնական է, որ վերադառնում են մինչև անդամ յաճախ օտար լեզուն անդամ չիմանալով. ժամանակն էլ են վատնում, փողն էլ և ապարդիւն մարդիկ են դառնում։ Այդքան ուսանողների թւում մթթէ չէր կարելի մի որոշ տոկոս նկարիչներ պահել, որոնք ժամանակին, ես հաստատած եմ, աւելի օգտակար մարդիկ կը լինէին ազգին, քան այդքան ատանց մրցութեան ուղարկվող ուսանողները։ Ես չեմ կամենում ասել դրանով, թէ ուսանողները աւելորդ են, բնաւ ոչ. այլ շարունակ այդ թոշակները տրվում են անխնայելի, և նրանց որոնք շատ անդամ քէֆ անելու են գնում, այլ ոչ ուսումնասիրելու։ Բանից անդամ ուսաց ինտելիգենցիայից լինձ դիմել են, երեսովս են տուել՝ ասելով, մթթէ կրթված մարդիկ չեն անհայում, որ Ասաքիանների նմանները չեն ուղարկում կատարելագործվելու, թէ կուլտուրական գործ չենք համարում, գոնէ վրացիներից օրինակ վերցնեն։ Տեսէք Նիկոլաձէին, Ցիմակուրիձէին և այլոց, ինչպէս են ուղարկում. իսկ դուք, հայերդ, ոչ մի նկարչի չէք ուղարկել, չէ՞ որ դուք աւելի հարուստ էք, քան վրացիք։ Այդ դէպքում լեզուն պապանձվում է և ոչինչ պատասխանել չեմ կարողանում. զովելի է վրացիների այդ ձգտումը. զովում եմ և ես և ցանկանում եմ, որ մենք էլ հետևենք նրանք բարի օրինակին։

Նկարիչ՝ Ե. Թադէոսեանց

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

VII

Արդի դեմոկրատիան

Այդ պատճառով էլ պարլամենտական կարգերի համար մղվող կռիւը անխնայելի կերպով կապված է քաղաքական կեանքի ծագման հետ եւրոպական պետութիւններում։ Ինչպէս յայտնի է, այդ կռիւը ամենուրեք այն հետևանքն ունեցաւ, որ այնպիսի հաստատութիւններ հիմնվեցին, որոնց շնորհով կառավարութիւնները, ի հարկէ, ամեն հնարաւոր միջոց գործ դրեցին, որպէսզի մի ձեռքով խլվի այն բոլորը, ինչ-որ տրվել էր միւս ձեռքով, այսինքն՝ որպէսզի պարլամենտները հնարաւոր եղածին չափ անզօր հանդիսանան։

Բայց եթէ Անգլիան ապացուցեց, թէ որ ասիճան պարլամենտարիզմը վտանգաւոր է ինքնակալութեան համար, նա միևնոյն ժամանակ երևան հանեց և այն հան զամանքը, որ պարլամենտը բոլորովին դեռ ժողովրդային ներկայացուցչութիւն չէ հանդիսանում անպատճառ։

Ընտրողական իրաւունքի համար մղվող կռիւը նոյնպիսի կարևոր նշանակութիւն անպաշտօն բնակիչ լինելը վերապատում, ինչպէս և պարլամենտական հաստատութիւնների համար եղած կռիւը։ Ընտրողական իրաւունքի համաձայն, պարլամենտը մի գործիք է ներկայացնում իրանից արիստոկրատիայի կամ բուրժուազիայի զասակարգային թագաւորութեան համար, և կամ թէ նա մի ասպարէզ է դառնում բուրժուազիայի ու պրոլետարիատի միջև մղված դասակարգային կռուի համար։ Ընտրական իրաւունքի համար մղված կռիւը շատ աւելի խիստ է լինում ու աւելի երկար է տևում, քան «սահմանադրական կառավարչական ձև» ունենալու համար եղած կռիւը։ Այդ կռիւը եւրոպական երկրներից շատերում մինչև այսօր էլ դեռ շարունակվում է։

Ընդհանուր, ուղղակի և հաւասար ընտրական իրաւունքը չափազանց կարևոր, բայց ոչ միակ միջոցն է ներկայանում, որպէսզի պարլամենտը ժողովրդային մասսայից կախում ունենայ և որ նա այդ մասսայում թագաւորող ձգտումների ճշգրիտ արտայայտիչը լինի։ Այդ նոյն նպատակին են տանում մի շարք այլ պայմաններ էլ, որոնք թէև այնչափ էլ կարևոր չեն, բայց բոլորովին էլ զուրկ չեն նշանակութիւնից. այդ պայմաններն են օրինակի համար՝ պարլամենտի իրաւասութեան նստաշրջանի երկաքանչիւր քուէարկութեան նստաշրջանի լինելը, ընտրութիւնները կիրակի օր կատարվելը, ընտրողական համամասական սիստեմը և այլն։ Կուսակցութիւնները ամեն տեղ կասպի կոիւ են մղում այդ կարգի պայմաններ ստեղծելու համար։

Այդ պայմանների թւումն են նաև ընֆերենդումը և նախաձեռնութիւնը (ինիցիատիվա), որոնք մի յայտնի նշանակութիւն են ստացել գեմոկրատական Շվեյցարիայում։ Ընֆերենդում կոչվում է այն, որ ժողովրդին իրաւունք է տրվում ընդհանուր ձայնատուութեան ենթարկել ժողովրդային ներկայացուցիչների ժողովի կողմից մշակելի օրէնքների նախագծերը։ Իսկ նախաձեռնութիւն կոչվում է այն, որ ժողով դին իրաւունք է տրվում նոյնպէս ընդհանուր ձայնատուութեան ենթարկելու այն օրէնսդրական նախագծերը կամ օրէնքներ հրատարակելու առաջարկութիւնները, որոնց առաջարկողները հենց ժողովրդի միջից են։

Շվեյցարիայի 1874 թ. դաշնակցական սահմանադրութեան 89-րդ յօդուածի հիման վրա, դաշնակցութեան գործերի վերաբերեալ օրէնքները, և այն բոլոր կարգադրութիւնները, որոնք պարտաւորեցուցիչ են դաշնակցութեան բոլոր անդամների համար, պէտք է ենթարկվեն ժողովրդի վաւերացմանը, եթէ այդ կը պահանջին 30,000 ձայնի իրաւունք ունեցող շվեյցարական քաղաքացիներ, կամ թէ ութ կանտոններ։

Դաշնակցական սահմանադրութեան 123-րդ յօդուածով ժողովրդային ձայնատուութիւնը պարտաւորեցուցիչ է համարվում սահմանադրութիւնը վերաքննութեան ենթարկելու դէպքերում, (1891 թ. ապրիլի 8-ին Դաշնակցութեան կայացրած որոշումով այդ պարտաւորեցուցչութիւնը տարածվում է և այն դէպքերի համար, երբ սահմանադրութիւնը մասնակի վերաքննութեան պիտի ենթարկվի)։

Ժողովրդային նախաձեռնութեան իրաւունքը սովորական օրէնքների վերաբերեալ, դաշնակցական սահմանադրութեան մէջ բացակայում է։ Բայց դաշնակցական ժողովը պարտաւոր է ժողովրդի կամքն հպատակվել, եթէ 50,000 լիակատար իրաւունքներ ունեցող շվեյցարական քաղաքացիներ կը պահանջեն, որ սահմանադրութիւնը ամբողջապէս կամ մասնակի վերաքննութեան ենթարկվի (յօդ. 120 և 121 Դաշնակ. սահմանադրութեան)։

Էլ աւելի ընդարձակ են ժողովրդային իրաւունքները ներկայացուցչական հիմարկութիւնների վերաբերեալ մի քանի կանտոնային սահմանադրութիւնների մէջ։ Նոր օրէնքներն ու որոշումները (մանաւանդ եթէ նրանք ֆինանսական բնաւորութիւն են կրում) անպատճառ պէտք է ընդհանուր ձայնատուութեանը ենթարկվեն Ցիւրիխում, Բեռնում, Նվիլցում, Զօլոտուրնում, Դրաուբիւնտեում, Ասրգաու, Տուրգաու, Վալիս կանտոններում և Բազելի հողում։ Մնացեալ կանտոնների մեծամասնութիւնը ոչ-պարտադիր ընֆերենդում, ինչպէս և ոչ-պարտադիր նախաձեռնութեան իրաւունք ունեն։ Ցիւրիխի շվեյցարական կանտոններից միայն է, որը բոլորովին ոչ ընֆերենդում ունի և ոչ նախաձեռնութիւն։ Ժընէվը, Վոդը և Հէյնեբուրգը (Նեշատել) իրանց կանտոններում մտցրել են միայն ոչ-պարտադիր ընֆերենդում։ Ոչ մի տեղ սակայն, ընֆերենդումն ու նախաձեռնութեան իրաւունքը ներկայացուցչական հիմարկութիւնները մի աւելորդ բան դարձնելու ձգտումներ չեն ցոյց տուել։ Ընդհակառակը, նրանք շատ սերտ կապերով են կապված այս վերջինների հետ։ Օրէնքներ մշակելը համարեա թէ ամեն տեղ ներկայացուցչական ժողովներին է թողված։

ԷՋՄԻԱԾՆՈՒՄ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ԴԷՊՔԵՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

(Նամակ խմբագրութեան)

Կարապետ վարդապետի՝ «Մշակի» 248-դ համարում գրած յօդուածին պատասխանելով ապասում էի նրա կողմից դէպքերի ճիշտ նկարագրութիւն, բայց այսօր նա «Մշակի» 260 դ համարում հրապարակ է եկել ,արձակուրդան յօդուածով և, մի կողմ թողած դէպքի իսկական եղելութիւնը, զբաղվում է իմ անձնաւորութեամբ աւելի շատ։

Նախ իմ անցեալի մասին։

1904 թ. ի սեպտեմբերին, Բազուից վերադառնալով էջմիածին իբրև սինոդի անդամ, ինձանել էի նոր հիւրատանը, մինչև միաբանութեան մէջ ազատ բնակարան կը ճարվէր։ Այդ օրերում մի քանի հիւրեր եկան էջմիածին. հիւրատանը յարմար սենեակներ չը կային նրանց ընդունելու համար. Կարիան վարչապետը առաջարկեց փոխադրվել իր մօտ և իմ սենեակը յատկացնել հիւրերին։

Ես ապրել եմ Կարիան վարդապետի սենեակում մօտ մի ամիս, ապա փոխադրվել եմ միաբանական բնակարաններից մէկը, մինչև Շողակաթի վանքը փոխադրվելս։ Այս է իմ կեանքը նոյնպիսի կարևոր նշանակութիւն անպաշտօն բնակիչ լինելը վերապատում, ինչպէս և պարլամենտական հաստատութիւնների համար եղած կռիւը։ Ընտրողական իրաւունքի համաձայն, պարլամենտը մի գործիք է ներկայացնում իրանից արիստոկրատիայի կամ բուրժուազիայի զասակարգային թագաւորութեան համար, և կամ թէ նա մի ասպարէզ է դառնում բուրժուազիայի ու պրոլետարիատի միջև մղված դասակարգային կռուի համար։ Ընտրական իրաւունքի համար մղված կռիւը շատ աւելի խիստ է լինում ու աւելի երկար է տևում, քան «սահմանադրական կառավարչական ձև» ունենալու համար եղած կռիւը։ Այդ կռիւը եւրոպական երկրներից շատերում մինչև այսօր էլ դեռ շարունակվում է։

Ընդհանուր, ուղղակի և հաւասար ընտրական իրաւունքը չափազանց կարևոր, բայց ոչ միակ միջոցն է ներկայանում, որպէսզի պարլամենտը ժողովրդային մասսայից կախում ունենայ և որ նա այդ մասսայում թագաւորող ձգտումների ճշգրիտ արտայայտիչը լինի։ Այդ նոյն նպատակին են տանում մի շարք այլ պայմաններ էլ, որոնք թէև այնչափ էլ կարևոր չեն, բայց բոլորովին էլ զուրկ չեն նշանակութիւնից. այդ պայմաններն են օրինակի համար՝ պարլամենտի իրաւասութեան նստաշրջանի երկաքանչիւր քուէարկութեան նստաշրջանի լինելը, ընտրութիւնները կիրակի օր կատարվելը, ընտրողական համամասական սիստեմը և այլն։ Կուսակցութիւնները ամեն տեղ կասպի կոիւ են մղում այդ կարգի պայմաններ ստեղծելու համար։

Այդ պայմանների թւումն են նաև ընֆերենդումը և նախաձեռնութիւնը (ինիցիատիվա), որոնք մի յայտնի նշանակութիւն են ստացել գեմոկրատական Շվեյցարիայում։ Ընֆերենդում կոչվում է այն, որ ժողովրդին իրաւունք է տրվում ընդհանուր ձայնատուութեան ենթարկել ժողովրդային ներկայացուցիչների ժողովի կողմից մշակելի օրէնքների նախագծերը։ Իսկ նախաձեռնութիւն կոչվում է այն, որ ժողով դին իրաւունք է տրվում նոյնպէս ընդհանուր ձայնատուութեան ենթարկելու այն օրէնսդրական նախագծերը կամ օրէնքներ հրատարակելու առաջարկութիւնները, որոնց առաջարկողները հենց ժողովրդի միջից են։

Շվեյցարիայի 1874 թ. դաշնակցական սահմանադրութեան 89-րդ յօդուածի հիման վրա, դաշնակցութեան գործերի վերաբերեալ օրէնքները, և այն բոլոր կարգադրութիւնները, որոնք պարտաւորեցուցիչ են դաշնակցութեան բոլոր անդամների համար, պէտք է ենթարկվեն ժողովրդի վաւերացմանը, եթէ այդ կը պահանջին 30,000 ձայնի իրաւունք ունեցող շվեյցարական քաղաքացիներ, կամ թէ ութ կանտոններ։

Դաշնակցական սահմանադրութեան 123-րդ յօդուածով ժողովրդային ձայնատուութիւնը պարտաւորեցուցիչ է համարվում սահմանադրութիւնը վերաքննութեան ենթարկելու դէպքերում, (1891 թ. ապրիլի 8-ին Դաշնակցութեան կայացրած որոշումով այդ պարտաւորեցուցչութիւնը տարածվում է և այն դէպքերի համար, երբ սահմանադրութիւնը մասնակի վերաքննութեան պիտի ենթարկվի)։

Ժողովրդային նախաձեռնութեան իրաւունքը սովորական օրէնքների վերաբերեալ, դաշնակցական սահմանադրութեան մէջ բացակայում է։ Բայց դաշնակցական ժողովը պարտաւոր է ժողովրդի կամքն հպատակվել, եթէ 50,000 լիակատար իրաւունքներ ունեցող շվեյցարական քաղաքացիներ կը պահանջեն, որ սահմանադրութիւնը ամբողջապէս կամ մասնակի վերաքննութեան ենթարկվի (յօդ. 120 և 121 Դաշնակ. սահմանադրութեան)։

Էլ աւելի ընդարձակ են ժողովրդային իրաւունքները ներկայացուցչական հիմարկութիւնների վերաբերեալ մի քանի կանտոնային սահմանադրութիւնների մէջ։ Նոր օրէնքներն ու որոշումները (մանաւանդ եթէ նրանք ֆինանսական բնաւորութիւն են կրում) անպատճառ պէտք է ընդհանուր ձայնատուութեանը ենթարկվեն Ցիւրիխում, Բեռնում, Նվիլցում, Զօլոտուրնում, Դրաուբիւնտեում, Ասրգաու, Տուրգաու, Վալիս կանտոններում և Բազելի հողում։ Մնացեալ կանտոնների մեծամասնութիւնը ոչ-պարտադիր ընֆերենդում, ինչպէս և ոչ-պարտադիր նախաձեռնութեան իրաւունք ունեն։ Ցիւրիխի շվեյցարական կանտոններից միայն է, որը բոլորովին ոչ ընֆերենդում ունի և ոչ նախաձեռնութիւն։ Ժընէվը, Վոդը և Հէյնեբուրգը (Նեշատել) իրանց կանտոններում մտցրել են միայն ոչ-պարտադիր ընֆերենդում։ Ոչ մի տեղ սակայն, ընֆերենդումն ու նախաձեռնութեան իրաւունքը ներկայացուցչական հիմարկութիւնները մի աւելորդ բան դարձնելու ձգտումներ չեն ցոյց տուել։ Ընդհակառակը, նրանք շատ սերտ կապերով են կապված այս վերջինների հետ։ Օրէնքներ մշակելը համարեա թէ ամեն տեղ ներկայացուցչական ժողովներին է թողված։

ԷՋՄԻԱԾՆՈՒՄ ԿԱՏԱՐՎԱԾ ԴԷՊՔԵՐԻ ԱՌԻԹՈՎ

(Նամակ խմբագրութեան)

Կարապետ վարդապետի՝ «Մշակի» 248-դ համարում գրած յօդուածին պատասխանելով ապասում էի նրա կողմից դէպքերի ճիշտ նկարագրութիւն, բայց այսօր նա «Մշակի» 260 դ համարում հրապարակ է եկել ,արձակուրդան յօդուածով և, մի կողմ թողած դէպքի իսկական եղելութիւնը, զբաղվում է իմ անձնաւորութեամբ աւելի շատ։

Նախ իմ անցեալի մասին։

1904 թ. ի սեպտեմբերին, Բազուից վերադառնալով էջմիածին իբրև սինոդի անդամ, ինձանել էի նոր հիւրատանը, մինչև միաբանութեան մէջ ազատ բնակարան կը ճարվէր։ Այ

հանդիպեցի միաբանութեան անդամներից մէկին (առայժմ անունը չեմ ասիլս) և հարցրի նրան (առայժմ անունը չեմ ասիլս) և հարցրի նրան (առայժմ անունը չեմ ասիլս) և հարցրի նրան

ցուցիչները բիւրօկրատիայի հետ միասին։ Որոշ կերպով տալիս են Վիտտէ, Հերարդի և Երմոլովի անունները իբրև մինիստրների, որոնք լինելով լիբերալ բանակի ներկայացուցիչներ, կարող կը լինէին հասարակական գործիչների հետ հաշտութիւն կայացնել։

—

Ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը, «Сегодня» լրագրի ասելով, տեղեկացրել է ուսումնարանական շրջանների կառավարիչներին, որ բարձրագոյն հրամանի համաձայն, ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան մէջ ծառայողները կարող են դատի ենթարկվել մինիստրների խորհրդի որոշմամբ միայն։

—

Իրաւակարգի կուսակցութեան կիէվի կօմիտետը նոյեմբերի 28-ին ուղարկել է կուսակցութեան խորհրդի նախագահին հետևեալ հեռագիրը. «Ռուսաց ազգային գործին անուղղելի վնասգ է սպառնում ընտրութիւնների ժամանակ. կադետներին հաճոյանալու համար հեռացնում են մեր նահանգապետ Վերեմյենիկովին։ Ռուս ժողովուրդը սատիկ յուզված է։ Ի սէր Աստծոյ, դիմեցէք ում հարկն է, որպէսզի Վերեմենիկովին թողնեն իր պաշտօնում, մեզ մօտ նահանգապետ։ Ապա թէ ոչ ամեն ինչ կորած է։ Լիբերմակի»։ («Р. В.»)

—

Նորերս կազմակերպված հողային շինարարութեան մասնաժողովների նախագահներից շատերը հաղորդում են երկրագործութեան մինիստր իշ. Վասիլ չիկովին, որ գիւղացիների ներկայացուցիչների մեծամասնութիւնը մասնաժողովներին վերաբերվում է անվստահութեամբ, մասնանշելով Պետական Դումայի շուտով հաւաքվելը» այդ պատճառով չենչ յաջողում մասնաժողովի նիստերին։ Այդ վերաբերմունքը մանաւանդ խիստ կերպով արտայայտվում է Կիէվի և Սամարայի նահանգներում։ («Р. В.»)

—

«Der. Fr.»-ի խմբագրութեան ուղղած նամակով, խաղաղ վերածնութեան կուսակցութեան Օդեսայի կօմիտէի քարտուղար և առաջին հրէայ մարդը, որ մտել է այդ կուսակցութեան մէջ, Բ. Բարբաշը գրում է. «Ցեղապտխութիւն... Նրանից արեան հոտ է փչում, իսկ մենք, հրէաներս, վախենում ենք արիւն հեղուլ...» Մենք չենք կամենում արեան և ոչ մի կաթիլ թափել ռուսաց ամբողջ յեղափոխութեան համար, և ուստի մենք կարամարհենք և կատենք հրէայ յեղափոխականներին»։ Այսպիսի հայեացքի տէր անձինք են հրէայ խաղաղ վերանորոգչականները։ Իսկ գեռ կան մարդիկ, որոնք պնդում են, թէ բոլոր հրէաները յեղափոխականներ են։

—

Մօտ օրերս Մոսկվայում կայացել է մուսուլմանական սահմանադրական կուսակցութեան կենտրոնական կօմիտէի նիստը։ Ինչպէս յայտնի է, յիշեալ կուսակցութիւնը անշատվել է ժողովրդական ազատութեան կուսակցութիւնից Պետական Դումայի արձակուցից անմիջապէս յետոյ։ Կենտրոնական կօմիտէը որոշել է բլոկ կազմել այն բոլոր կուսակցութիւնների հետ, որոնք պահպանած են «խաղաղ վերածնութեան» կուսակցութիւնից դէպի ձախ։ Մի քանի քաղաքներում, այսպէս օրինակ Մոսկվայում և Պետերբուրգում վճռվել է առանց որևէ բլոկի ձայն տալ յօգուտ սահմանադիր-ռամկավար կուսակցութեան։

—

«Страна»-ի թղթակիցը Պարիզից գրում է. «Ռուսական փոխառութեան գործը կարգի է ընկնում։ Այստեղ էր մի չարաթով Բերլինի Մէնդէլսօնը Գերմանիայի հաշուվ։ Վերջում պարզվեց, որ ռուսաց փոխառութեան համար մասնաւորական կապակցութիւններ են կազմվում։ Ասում են, որ բացի գերմանական բանկերից, այդ պայմանները գնում են գերմանական արիստօկրատիան և առնասարակ Վիլհէլմի շրջապատողները։ Եւ հէնց այս հանգամանքը բացատրում է ռուսաց արժեթղթերի բարձրացումը։ Մէնդէլսօնը բանկերի սինդիկատի գլուխաւորն է լինելու»։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

5 դեկտեմբերի

ԼՕՆԴՕՆ, 4 դեկտեմբերի։ «Թայմսը» մի յօդուած է զետեղել, որով մատնանշում է, որ Ասիայի ապագան բաւականաչափ կախված է Ռուսաստանի և Անգլիայի փոխադարձ յարաբերութիւններից։ Պատմութիւնը Ռուսաստանի և Անգլիայի վրա պարտականութիւն է դրել միահամուռ ոյժերով նպաստել կենտրոնական Ասիայի զարգացմանը։ Փոխադարձ անվստահութեան բարձելը ռուսաց և անգլիական ժողովուրդների մեծ նպատակն է կազմում։ Պարսկաստանի այժմեան դրութիւնը ապացուցանում է անգլօ-ռուսական յարաբերութիւնների բարելաւումը։ Անգլիայի և Ռուսաստանի սուպ ազդեցութիւնը միայն բացարձակ ապատամբութեան փականն է իրաւ։ Ռուսաստանը հրաժարվեց բիւրօկրատիական ընթացքի ընդունելութիւնից ոչ միայն Ասիայում, այլ և իր ներքին կառավարութեան մէջ։ Այն արիութիւնը, որով Մատիպինը հաստատ ընթացքի ընդունելութիւնից ոչ միայն Ասիայում, այլ և իր ներքին կառավարութեան մէջ։ Այն արիութիւնը, որով Մատիպինը հաստատ

զաքների պատգամաւորները։ Զիստիակովը (Պետերբուրգից) մի հատով մատնանշել է, որ յեղափոխականները և նրանց համակրող կուսակցութիւնները բոլորովին անզօր են կեանքում գործադրել իրանց ցանկութիւնները։ Իսկ նրանց առաջարկած խնդրութիւնները և վէճերը առաջ չեն շարժում ազատութեան գործը, այլ ընդհակառակն, իբրև արգելակ (տօրմուզ) են ծառայում։ Միայն, միմիայն այն ժամանակ, երբ ժողովրդական ներկայացուցիչների լոզունգը կը լինի—վստահութիւն դէպի Ցարը, և հաւատարմութիւնը՝ դէպի Ռուսաստանը և Ցարը,—կը հասնի հայրենիքի վերածնութեան ժամը։ Հ կա. 17-ի դաշնակցութիւնը միշտ հետամուտ է եղել՝ հաստատել քաղաքացիական ազատութիւն և բոլոր քաղաքացիների հաւասարութիւն։ Այն բոլոր կըշտամբանքները, որ լինում են դաշնակցութեան հասցէին, իբր թէ նա վերադառնում է հին կարգերին,—զրպարտութիւններ են միայն։ Դաշնակցութիւնը ընաւ չէ զբաղվում կառավարութիւնը թուլաւորելով և նա այնքան էլ պարզամիտ չէ, որ օգնէ իր հակառակորդներին յեղափոխութիւնը բարձրաբերելու։ Եւ հէնց որ դաշնակցութիւնը հնարաւորութիւն կունենայ մասնակցել պետական աշխատանքին, նա առաջին հերթին կը դնէ ամենուրեք լայն տեղական ինքնավարութիւն մտցնելու հարցը։ Բիւրօկրատիային՝ ընտրեալ ոյժերով փոխարինելը արագ վերջ կը դնէ հին ըէժիմին և սահմանադիր կարգին հաստատ հիմք կը տայ։

Տանցօվը (Մոսկվսկից) ասել է, որ պարլամենտարիզմը ներկայումս Ռուսաստանին անհնար է, որովհետև պարլամենտարիզմը առհասարակ պահանջում է ընդարձակ զարգացում—ինքնավարութիւն, անկախ դատարան, մամուլի անկախութիւն, իսկ որ գլխաւորն է—քաղաքական հայեցակէտների հաստատութիւն, իսկ այս պայմանները չը կան ընաւ և ուրեմն պարլամենտարիզմը այժմ կը ստեղծէ Ռուսաստանում կառավարութեան մի վատթար ձև, այսինքն—հարպիկների դէպոտիզմ։

Բէլկինը (Մոսկվա) գլխաւոր կուսակցութիւնների բնութորոշման ժամանակ ասել է, որ հոկտ. 17-ի դաշնակցութիւնը միակ կուսակցութիւնն է, որին հարկ չէ եղել կապակցութիւն կապել իր սեփական խղճի հետ։ Դաշնակցութիւնը իր ծրագրով և տակտիկայով յենվում է միայն բարոյական սկզբունքի վրա։

Ուղղումն։ Երեկվայ Պետերբուրգից խրված հեռագրի մէջ մի սխալ է սպրդել։ Սխալմամբ տպված է «Պերէսլէգին» պէտք է լինի Պերէսլէգին, որը նշանակված է Բուքթարմի նահանգական դատարանի նախագահ։

6 դեկտեմբերի

ԽԱՐԿՕՎ, 5 դեկտեմբերի։ Գիշերս, ժիզօվկի անցքում խուզարկութիւն կատարելու ժամանակ, երբ ոստիկանները սկսել են կոտրել դռները, տարձանակների համալարկներ են պարզվում, որով վիրաւորվում են պրիստաւի օգնական Բուրակօվսկին, թաղային վերահսկիչ Շեվչէնկօն և պահնորդական բաժնի պաշտօնեայ Գրօմովը և հինգ ոստիկաններ։ Զարկագործները, որոնք երկու հոգի են եղել, օգտվելով ընդհանուր շփոթութիւնից, նստել են կառք և փախստի դիմել, բայց շուտով էլ բռնվում են ոստիկանութեան ձեռքով։ Ենթադրում են, որ նրանցից մէկը փախստական է, որը մահվան է դատապարտված։ Շեվչէնկօն վախանվել է. բոլոր վիրաւորվածների կեանքը վտանգի մէջ է։

ԿԻԵՎ, 5 դեկտեմբերի։ Բօգուսլաւ արուարձանում հրդեհ է ծագել, որ լափել է 150 խանութներ։ Վնասը հասնում է մօտ 300,000 ռուբլու։ Կազմված է նպատամատոյց յանձնաժողով։

ՇԱՆԽԱՅ, 5 դեկտեմբերի։ Խունան և Կեանգսի գաւառներում շարունակ տեղի են ունենում խոշոր անկարգութիւններ։ Հասած զօրքերը ցրում են ապստամբներին, որոնք կորցնում են 20,000 սպանված և վիրաւորված։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 դեկտեմբերի։ Սենատի վճռարեկ քրէական տեսանը լսեց ֆինանսների նախկին մինիստրի խորհրդի նախկին անդամ Կասպէրօվի գործը, որ մեղադրվում է պաշտօնավարական վատնումի մէջ։ Պաշտպան չը կար։ Կասպէրօվը ինքն էր իրան պաշտպանում։ Նա ասաց, որ այդ վատնման գործի մէջ մինիստրութիւնը մեղ չունի, ինչ եղել է, իրան և իր ընտանիքին է եղել։ Կասպէրօվը դատապարտվեց պաշտօնանկութեան, 1000 ռուբլի տուգանքի, իսկ անկարողութեան դէպքում—կիսամեայ բանտարկութեան։

ՍԵՎԼԷՑ, 5 դեկտեմբերի։ Պատերազմադաշտային դատարանի վճռով գնդակահարված են 8 կողոպտիչներ։

ՎԱՍԻԼԷՎ, 5 դեկտեմբերի։ Պարֆօմօվկա գիւղում կողոպտվել է գեներալ Գօլուբէվը, որից տարել են 150,000 ռուբլի։

ԻՐԿՈՒՏՍԿ, 5 դեկտեմբերի։ Զիտայում երեան է հանված ռազմամթերքների պահեստ։ Զեբբակալված են 12 հոգի։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 դեկտեմբերի։ Մինչ սաղերների խորհրդի նախագահ Սաօլիպինին շնորհված է հօֆմէյստէրի կոչում և Ս. Անայի առաջին կարգի շքանշան։ Պալատի մինիստր բարոն Ֆրէդերիկսին բարձրագոյն հրովարտակի հետ շնորհված է Վլադիմիրի առաջին կարգի շքանշան։

ՏՎԷՐ, 5 դեկտեմբերի։ Բօժդէստվենսկի եկեղեցին կողոպտվեց։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 դեկտեմբերի Ուղղումն։ (Պաշտօնական)։ Ներքին գործերի մինիստրի եւրօպական Ռուսաստանի նահանգապետներին ուղարկած հեռագրի ընագրում սխալ է սպրդած։ Հեռագրում ասված է, որ գաւառական հողատէրերի և շրջանային ժողովների ներկայացուցիչների համագումարները և այլն, պէտք է նշանակվին իւրաքանչիւրը ըստ չափս հնարաւորութեան միևնոյն օրն ևեթ ամբողջ նահանգում, բայց ոչ շուտ, քան յունվարի 12-ը։ Բիւրօն խնդրում է կարգալ. «Գաւառական հողատէրերի համագումարները և շրջանային ժողովների լիազօրների համագումարները պէտք է նշանակվեն իւրաքանչիւրը ըստ կարելոյն միևնոյն օրը ամբողջ նահանգում, բայց ո՛չ շուտ քան յունվարի 20-ը։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 5 դեկտեմբերի։ Նշանակվում են գեներալ-ադիւտանտներ՝—Կիէվի, Կօռսօլի և Վոլինսկի գեներալ-նահանգապետ Սուխոմլինով, Շուրջբալտեան—բարոն Մէլլեր-Զակօմէլսկին, Վիլենսկի, Գրոդնոյի—Կրժէվիցկին — գեներալ-լեյտ-ենանտ։ Ճանապարհների հաղորդակցութեան

ԳՈՒՏՏԵՆԲԵՐԳ

ԴՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՈՒՄ ՎԱՃԱՌՈՒՈՒՄ ԵՆ

Բառագիրք ռուսերէնից-հայերէն, Յ. Դաղբաշեանի 8 ր., կազմած 9 ր., 10 ր. և 11 ր.։

Հոգի Հայաստանի, Վարդանեանի 3 ր.։

Հայերէնից-ռուսերէն բառարան. բաժանորդագրութիւն, Յ. Դաղբաշեանի, 5 ր.։

Բնաշխարհիկ բառարան Հ. Էֆրիկեանի 6 ր.

Աբեան ձայներ (երգեր) 60 կ.

Առձեռն բառարան—կազմած, Վենետիկի տպ., 4 ր. 60 կ.։

Բառարան Լուսինեանի, Ֆրանսերէնից հայերէն 2 հատոր կազմած 15 ր.։

Պատկեր Էջմիածնի գունաւոր 1 ր. 50 կ.
» Ս. Սահակի » 1 ր. 50 կ.
» Ս. Մեսրոպի » 1 ր. 50 կ.
» Հայրիկը Օշականում 1 ր. 50 կ.
» Ղևոնդ երէց և Վարդա-նանց պատերազմը 1 ր. 50 կ.

Ստացած են՝ «Լոյս», «Շիրակ», պատի օրացոյց. գինն է 50 կ., ծոցի օրաց. գ. 20 կ., Էջմիածնի և Զմշկեանի ծոցի օրաց գ. 20 կ., ռուսերէն «Кавказскій Календарь», պատի 1 կ.

Գրախանութը ընդունում է խմբագրական վճռով բաժանորդագրութիւն բոլոր թերթերի (հայերէն, ռուսերէն, ֆրանսերէն և այլն)։ Ապառի բաժանորդագրութիւն չենք ընդունում։ Գրքերը ուղարկում ենք վերադիր վճարով նրանց, որոնք ուղարկում են կանխավճար։ Առանց կանխավճարի ոչ ոքի գրքեր չենք ուղարկում։ Դիմել՝— Тифлисъ, книжный магазинъ «Гуттенбергъ» Г. И. Галустіанцу.

1—2

ՀՐԱՒԷՐ

Ս. Էջմիածնի սինօդի հրամանով Ս. Սարգսի վանքը՝ ընդ անմիջական տեսչութեամբ թեմական տէր առաջնորդ. յանձնվում է ծրխերից ընտրված և կօնսիստորիայից հաստատված նորաբաց ուսումնարանի հոգաբարձութիւնին. ուստի դեկտեմբերի 10-ին կիրակի առաւօտեան 11 ժամին նոյն եկեղեցումը լինելու է ժողով՝ առաջին անգամ, ընտրելու երէցփոխան, և այս առիթով հրաւիրում եմ 22 տարին լրացած երկսեռ բոլոր ծխերին, շտապեն ներկայ լինել յիշեալ եկեղեցումն ընտրութեանը մասնակցելու։

Գործակալ Գրիգոր Եւազ քահ. Մանդալունի

1—3

Տաճկա-հայաստանի Բիթլիս քաղաքացի

Սիմէօն Աւագեան

(48 տարեկան միջահասակ)

այս երկու տարի է ինչ որ անյայտ է, որի մասին եղբայրը Մեսրոբ Աւագեան, Թախանձանօք աղերսում է. ով որ մի տեղեկութիւն ունի թող մի բաց նամակով յայտնէ հետեւեալ հասցէով՝ Въ Тифлисъ арм. духов. Нерсесъ семинаріе Саркисъ Сафаряну յանձնել Մեսրոբ Աւագեանին։

1—2

Թարգմանվում է

Вильгельмъ Блосъ

Французская Революція

Բարգէն վարդապետ

1—2

Մի օրիորդ որ աւարտել է նախ Գոյնանեան դպրոցը և յետոյ գիմնազիա, որոնում է դասեր կամ մի որևէ ՊԱՇՏՕՆ. հասցէն՝ «Մշակի»-ի խմբագրատունը, կամ Կովկասեան գրավաճառանոց, «Լոնդոն» հիւրանոցի տակ։

(Հ. 2.) 1—2

Ի գիտութիւն թարգմանիչների թարգմանում եմ

ЛЕДОХОД

Դրամա 5 արարուածով, հեղ. Ս. Լէշարի։

2—2 Լ. Դ.

ՄԷՇԷՐԻՆՍԿ-ՊՕԴՎՕՐ

Մոսկվա իլիկայում

Նոր կահաւորված 120 համարից բաղկացած լուսաւորութիւնով նոր մեքենայ բարձրանալու,

ՄԱՏԶԵԼԻ ԳՆԵՐՈՎ

Ամենայն յարմարութիւններով։

Հ. ու. 5—8

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

Մատաթ Պետրոսեանի

«Շուշան», «Լիւսի», «Հոգիսի», «Պահակը», «Բանուորը», «Մի կոր հացի համար», «Կապոյտ շապիկը», Արցունքներ», «Վիշտ», «Տխուր պատմութիւն»։ Բոլորը մի գրքոյքում 111 երես, գինն է 30 կ.։ Արտատպված «Մուրճ»ից, «Արշալոյսից» և «Ընկերից»։

Վաճառվում է տեղական գրավաճառների մօտ և «Փարոս» պաշիլիոնում։ Հեղինակի հասցէն՝ Бебутовская № 42. կամ Авчалы 3. ж. д.։

(Հ. 2.) 5—10

Ց. ԴԱՂԲԱՇԵԱՆԻ

I

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԲԱՌԱՐԱՆ

ՌՈՒՍԵՐԷՆԻՑ ՀԱՅԵՐԷՆ

Գինը 8 ր., կազմով 8 ր. 60 կ., 9 ր. և աւելի, նայած կազմին։

II

ԼԻԱԿԱՏԱՐ ԲԱՌԱՐԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻՑ ՌՈՒՍԵՐԷՆ

Լոյս տեսաւ ԵՐԿՐՈՐԴ պրակը։ Ամբողջ բառարանի բաժանորդագրութիւնը 5 ր., առաջին բառարանի բաժանորդների և գնորդների համար 4 ր., Թիֆլիսում դիմել «Գուտտէնբէրգ» գրախանութին, իսկ գաւառներից պէտք է ուղղակի հեղինակին դիմել։ Тифлисъ. А. Дагбашяну.

Ш

Գրպանի բառարան ռուսերէնից հայերէն։ Բաժանորդագրութիւնը 2 ր. 50 կօպ.։ Ծանօթ. Յաւելուածը ուշ լոյս կը տեսնէ։ Բացուի բաժանորդները 9 րդ պրակը կը ստանան «Сотрудникъ» գրախանութից։

1—1

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՆ ԵՒ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ Ե. ԹՈՓՉԵԱՆԻ ԽՄԲԱԳՐԱԾ

„ԼՈՅՍ"

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՕՐԱՑՈՅՑՆԵՐԸ 1907 Թ.

ԴՐՊԱՆԻ ՕՐԱՑՈՅՑԻ յաւելուածը պարունակում է՝ 1. Չափեր, ժամանակի և չափերի համեմատութիւն, 2. Տեղեկութիւններ բանուորական օրվարձի, նօտարական օրէնքների, մուրհակի, գրոշմատուրքի, բնակարանների հարկի, կապակցութեան տուրքի մասին, 3. Գօտա, հեռագիր, հեռախօս, 4. Երկաթուղի և նաւաքացութիւն, անցագիր, 5. Զինուորական կանոններ, 6. Հետաքրքրական, 7. Զարմանալիք, 8. Ցիշատակարան։ Առանձին յօդուածներ՝ I բժշկական-առողջապահական—1. Զարկերակների կոչտանալը—բժշ. Բ. Նաւասարդեանի, 2. Ով և ինչպէս է նպաստում վարակիչ հիւանդութիւնների զարգացմանը—բժ. Արտ. Շեխանի, 3. Մասուր յոգնածութիւն—բժ. Ա. Բուդուղեանի, 4. Եղունգ կրծելը—դօկտ. Կ. Փաշայեանի։ II Հայկական հարցի տարբը—1. Հայերը, Ա. Զիպրիանի, 2. Հայերի միութիւն—Անատօլ-Ֆրանսի, 3. Հայ յեղափոխական գաղափարը—Բօլլէն Ժակվէնի, 4. Սուլթանի քաղաքականութիւնը—Է. Դիլլօնի, 5. Հայկական հարցը և դիւանագիտութիւնը—Լեպսիուսի, 6. Հայրենիքի համար—Շօվիէրի, 7. Արթուն—Ժ. Ժօրէսի, 8. Սօցիալիստական բիւրօյի կոչը հայկ. հարցի մասին։ III Հող եւ ազատութիւն—1. Գիւղացու ցաւերը—Ե. Թ., 2. Գիւղացիներն ինչպէս կարող են հող ստանալ—Ա. Պէշեխանօվի, 3. Գիւղացիներ միացէք—Պրամաշէնիի։ IV Բանուորական հարցերից—1. Ինչ է կապիտալը—պրոֆ. Կարիշեվի, 2. Կարծիքներ արհեստակց. միութիւնների մասին, 3. Արհեստակց. միութիւնների նպատակը—Ե. Թ., 4. Գործադուլ, 5. Ի՞նչ է բոյկոտը—Ե. Թոփչեանի, 6. Լեբել—Ե. Թ., 7. Աշխատանքի ոսոնը—Ե. Թոփչեանի։ V Կենսագրական— 10 գունատպ պատկերներով 1. Բր. Միքայէլեան—Պիէր Քէյսան, 2. Ո՞վ էր Քրիստոփորը—Ե. Թ., 3. Պատ, 4. Մկրտիչ Աւետիսեան, 5. Մարտիկ, 6. Արիւնոտ տասնամեակ, 7. Վանցիների ժաննա-դ-Արկը, 8. Բարկէն Սիւնի, 9. Լէյտենանտ Շմիդտ, 10. Սպիրիդօնովա, 11. Իբսէն, 12. Դերասան Պետրոսեան։ VI Հրաապ հարցերից—1. Ի՞նչ է սօցիալիզմը—Ե. Թոփչեանի, 2. Աշխատաւորի ազգասիրութիւնը—Նօվոսարժական, 3. Աւտոնօմիա, 4. Ի՞նչ է ֆէդերացիան—Նօվոսարժական, 5. Կանանց հարցը—Ա. Բեբէլի, 6. Ազգային հարցի գործոնները—Կ. Կաուցկու։

ՊԱՏԻ ՕՐԱՑՈՅՑԻՆ առաջին երեսները բացի օրաց. բաժնից պարունակում է 1. Ընդհանուր և հայկական ժամանակագրութիւն, 2. Ընտիր մտքեր, 3. Հայկական և օտարազգի առածներ, 4. Ցիշատակարան։ Երկրորդ երեսներում՝ 1. Ռուսաստանի յեղափոխական ել և էջերից (մանարամս ժամանակագրութիւն), 2. Նշանաւոր եւրօպացիները հայկական խնդրի մասին, 3. Մեծ մարդկանց վերջին խօսքը, 4. Եւրօպայի սօցիալիստները հայկական խնդրի մասին, 5. Նշանաւոր գիւտեր, 6. Հայ-թուրքական ընդհարութիւնը (մանրամասն ժամանակագրութիւն), 7. Հետաքրքիր թերթ ու տեղեկութիւններ, 8. Սասուն—Մուշի կռիւներից, 9. Պեռական Դուման թերով, 10. սուլթանների կեանքից, 11. Ազգ, լեզու և հայրենասիրութիւն (զանազան կարծիքներ), 12. Հայուկի երգերից, 13. Մեր հարևանի կեանքից ու գրականութիւնից, վրացիոր գրականութիւնը (մի շարք պատկերներով), թուրքերի ծագումը, Իսլամական կրօնը, 14. Հետաքրքրական, 15. զուարճալիք, 16. Կանանց հարցի անցեալից, 17. Խոհարարական խրատներ Մօլոխովեան, 18. Մարդաբանութիւն բժ. Ա. Բուդուղեանի, 19. Քաղցածների երգերից Ա. Անարոնեանի, 20. Աշխատանք և վարձատիր Ա. Բախի, 21. Քանի ժամ աշխատել Զէյդլի 22. Ընտրողական իրաւունք Նօվոսարժական, 23. Ինչ է հայրենասիրութիւնը Կ. Կաուցկու, 24. Նոր պատգամներ Կարմիլիի, 25. Հասարակական տնտեսութիւն Ա. Բախի 26. Ազատութիւնները.Բ. Նօվոսարժական, 27. Զրոյցներ աշխատանքի մասին պրոֆ. Կարիշեվի, 28. Ցեղափոխական մաքերից.—Բր. Միքայէլեանի, 29. Խրատներ հայգուկիների Անդրանիկի, 30. Լեւոնդութիւններ և ասսիկներ. բժ. Ա. Բուդուղեանի, 31 Դպրոցական առողջապահութիւն դօկ. Կ. Փաշայեանի, 32. Մանր հատուածներ. Ուղղակի և և անուղղակի շարքեր Ֆեդերովիչի։

ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆ. Պատի օրացոյցի յաւելուածը պարունակում է անցեալ 1906 թ. մրցանակաբաշխութեան հետևանքը և մրցանակաբաշխութիւն 1907 թ. համար։

ՏԱԽՏԱԿԸ. Պատի օրաց. տախտակը ներկայացնում է 6 գոյնով տպած «Մայր Հայաստանի» պատմական պատկերը և բանուորական ու գիւղացիական էմբլեմները։

ԳՆԵՐԸ. Դրպանի օրաց.—20 կօպ., պատինը—50 կօպ., գումարով գնորդներին ձեռնտու դեղջ։ Պահանջների հետ պէտք է ուղարկել կանխավճար, գնել արժէքի մի մասը։

ԴԻՄԵԼ՝ Тифлисъ, Мадатовская, № 5.Е. Топчяну, իսկ արտասահմանից Tiflis (Caucase) Madatowskaia № 5. E., Toptshian և «Փարոս» գրականու, Երևա. հրա., Նիկ. Մատենանին։

(Կ. հ.) 2—7

ԲԱՑՎԱԾ Է

Հայոց Ազգագրական ընկերութեան հրատարակութեամբ լոյս տեսնող

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Պատկերազարդ եռամսեայ հրատարակութեան

1907 թ. բաժանորդագրութիւնը

ԾՐԱԳԻՐ 1. Տեղագրութիւն. 2. Պատմական տեսութիւն. 3. Մարդաբանական հետազօտութիւններ. 4. Վիճակագրական տեղեկութիւններ. 5. Հնագիտական հետազօտութիւններ. 6. Ազգագրական, ցեղագրական և հասարագիտական հետազօտութիւններ. 7. Տնայնագործութեան, պարապմունքի և գիւղացիների տնտեսական դրութեան մասին ուսումնասիրութիւններ. 8. Ժողովրդական հաւատք. 9. Մոլորութեան իրաւունք. 10. Բանաւոր գրականութիւն. 11. Ժողովրդական երաժշտութիւն. 12. Մատենախօսութիւն և 13. Ցայտարարութիւններ։

Բիւրաքանչիւր գիրքը բաղկանում է 10—14 տպագրական թերթից։

Աշխատակիցները անպայման վարձատրվում են։

Առաջին գիրքը անմուտ լոյս կը տեսնի յունվարիս կզբին

Բաժանորդագինն է { Ռուսաստան. տարեկան 5 ր. վեց տարին 3 ր.։ Արտասահման » 13 ֆր. » 7 ֆր.

Թիֆլիսում բաժանորդ կարելի է գրվել խմբագրատանը Саперная № 5. Դիմել՝ Въ редакцію журнала Азгагракан Андесъ. Тифлисъ կամ Rédaction de la Revue Azgagracan Handess.

Ազգագրական Հանդէսի I—XIV գրքերը վաճառվում են խմբագրատանը 21 ր. մի գիրքը՝ 1 ր. 50 կ. ճանապարհածախսով։

1906 թ. տարեկան սակաւաթիւ բաժանորդները կը ստանան այս 1907 թ. առաջին կիսամեակի գրքերը, որովհետև դիմիցիտը մեծ լինելու պատճառով հնարաւոր չեղաւ այդ 1906 թ. երկրորդ կիսամեակի գրքերը հրատարակելու։

5—7

1887 Ի. ՏԱՐԻ 1907

„ՀԱՆԴԷՍ ԱՄՍՕՐԵԱՅ"

ՌՈՒՍԱՐԵՐԵՆ

Կը մտնէ իւր գոյութեան քսաներորդ տարեշրջանը, և կը շարունակուի իր ծանօթ ուղղութեամբն և ծրագրով։ «Հանդէս Ամսօրեայ» իբրև Հայագիտութեան հանդէս՝ պիտի բովանդակէ հայ գրականեան, մատենագրութեան, բանասիրութեան, լեզուաբանութեան, հնաբանութեան, ազգագրութեան, պատմութեան վերաբերեալ քննադատական ուսումնասիրութիւններ—ինքնագիր և թարգմանածոյ։ Զանց պիտի չտնուին հայ ակամաւոր ու գրագէտ անձնաւորութեանց կենսագրութիւններ։ Նոյնպէս քննադատական տեղեկութիւն պիտի տրուի ազգային կարեւոր լրերու, նոր հրատարակութեանց եւն։—Տարեկան բաժնեգինն է 10 ֆր.= 4 ռուբ.—կանխիկ։

ՄԵԼԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՑԷՆ

A la Rédaction de la Revue Handess Vienne (Autriche) VII/2 Mechitharistengasse 4

Открыта подписка на 1907 годъ

На фотографическій журналъ

„ВСЯ РОССІЯ"

12 ежемѣсячныхъ выпусковъ 1 руб. съ пересылкой.

Самое разнообразное содержніе по всѣмъ вопросамъ, относящимся къ фотографіи, художественныя приложенія и иллюстраціи.

Подробныя программы и пробные по востребованію.

Осташіеся экземпряры за 1905 годъ со всѣми приложеніями . . . . . 1 руб.
Парцеръ-Мюльбахеръ. Книга фотографическихъ работъ и занятій, пер. К. Федорова . . . . . 2 руб.
Для подписчиковъ на 1907 годъ . . . . . 1 руб.
Пересылка . . . . . 20 руб.

Редакція: К. И. Фреландтъ. Москва, Нижняя Прѣсня, домъ № 4.
Отдѣленіе редакціи Складъ фотогр. прин. П.О. Гофманъ. Москва, Мясницкая, д. Соколова.

ԲԱՑՎԱԾ Է

ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ

Պատկերազարդ եռամսեայ հրատարակութեան

1907 թ. բաժանորդագրութիւնը

ԾՐԱԳԻՐ 1. Տեղագրութիւն. 2. Պատմական տեսութիւն. 3. Մարդաբանական հետազօտութիւններ. 4. Վիճակագրական տեղեկութիւններ. 5. Հնագիտական հետազօտութիւններ. 6. Ազգագրական, ցեղագրական և հասարագիտական հետազօտութիւններ. 7. Տնայնագործութեան, պարապմունքի և գիւղացիների տնտեսական դրութեան մասին ուսումնասիրութիւններ. 8. Ժողովրդական հաւատք. 9. Մոլորութեան իրաւունք. 10. Բանաւոր գրականութիւն. 11. Ժողովրդական երաժշտութիւն. 12. Մատենախօսութիւն և 13. Ցայտարարութիւններ։

Բիւրաքանչիւր գիրքը բաղկանում է 10—14 տպագրական թերթից։

Աշխատակիցները անպայման վարձատրվում են։

Առաջին գիրքը անմուտ լոյս կը տեսնի յունվարիս կզբին

Բաժանորդագինն է { Ռուսաստան. տարեկան 5 ր. վեց տարին 3 ր.։ Արտասահման » 13 ֆր. » 7 ֆր.

Թիֆլիսում բաժանորդ կարելի է գրվել խմբագրատանը Саперная № 5. Դիմել՝ Въ редакцію журнала Азгагракан Андесъ. Тифлисъ կամ Rédaction de la Revue Azgagracan Handess.

Ազգագրական Հանդէսի I—XIV գրքերը վաճառվում են խմբագրատանը 21 ր. մի գիրքը՝ 1 ր. 50 կ. ճանապարհածախսով։

1906 թ. տարեկան սակաւաթիւ բաժանորդները կը ստանան այս 1907 թ. առաջին կիսամեակի գրքերը, որովհետև դիմիցիտը մեծ լինելու պատճառով հնարաւոր չեղաւ այդ 1906 թ. երկրորդ կիսամեակի գրքերը հրատարակելու։

5—7

ԲԺԻՇԿ

Լեւոն Օհանջանեան

Մասնագէտ միզային, վեներական, սիֆիլիսի և կաշուի հիւանդութիւնների։ Ընդունում է առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը, երեկոյեան 6—9 ժամ.։ Կանանց և երեխաների համար 11—12 ժ.։ Հացէն անկիւն Գօլովինսկի պրոսպեկտի և Կազանսկայա փողոցի, տուն Թամամշեանի։ Մուտքը Կազանսկի փողոցից № 2

(ա. օ.) 289—300

ԲԺԻՇԿ

Գ. Ն. ՄԱՂԱՔԵԱՆ

Մասնագէտ ներքին և երեխայոց հիւանդութիւնների առանձնապէս սատմոքսի և աղիքների հիւանդութիւնների։ Ընդունելութիւնը ամեն օր 12—1 ժ. առ. և 5—6 երեկ.

Միխայլովսկի պր. տ. Ճավճանիձէի № 36

31—100

Լոյս է տեսել և վաճառվում է

Ա. ԳԱԼՍՏԵԱՆՑԻ

„Կիրակիօրեայ դպրոցներ"

Ձեռնարկ ուսուցիչների համար

Գինն է 50 կօպ.

Զուտ արդիւնքը յօգուտ Անիի ուսումնասիրութեան գործին։

Դիմել՝ Баку, Мореход. училище дальн. плаванія А. Галустянцу, կամ Բաքուի հայ գրավաճառներին և Թիֆլիս՝ «Գուտտենբերգ» գրախանութին։

13—15

Լոյս տեսաւ

ԿԱՌԱՊԱՆ ՀԵՆՇԷԼ

Հաւաքումներ, թարգմ. Լ. Բաբայեանի

Գինը 50 կ.

Հրատար. «Գուտտենբերգ» գրախանութի։

2—8

Տպարան «ՀԵՐՄԵՍ» ընկ.

Электропечатная, Типографскаго Т—ва. «ГЕРМЕСЪ» Мадатовская ул. № 5

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ

Հիմնված 1880

(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)

ամեն օր, բացի կիրակի օրերի

ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վերաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) ս